

**ZORUNLU GÖÇ MAĞDURLARINA
DESTEK, HİZMET VE YARDIM VEREN
KİŞİ VE KURULUŞLAR İÇİN
YOL GÖSTERİCİ KILAVUZ**

ZORUNLU GÖÇ MAĞDURLARINA DESTEK, HİZMET VE YARDIM VEREN KİŞİ VE KURULUŞLAR İÇİN YOL GÖSTERİCİ KILAVUZ

TESEV YAYINLARI

Yayına Hazırlayan: Serkan Yolaçan

Yayın Kimliği Tasarımı: Rauf Kösemen, Myra

Basıma Hazırlayan: Myra

Basım Yeri: Euromat

TESEV

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

Demokratikleşme Programı

Bankalar Cad. Minerva Han No: 2 Kat: 3

Karaköy 34420, İstanbul

Tel: +90 212 292 89 03 PBX

Fax: +90 212 292 90 46

info@tesev.org.tr

www.tesev.org.tr

Copyright © Temmuz 2008

Bu yayının tüm hakları saklıdır. Yayının hiçbir bölümü Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt veya bilgi depolama, vb.) yollarla çoğaltılamaz.

Bu yayın Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır. İçeriğinden tümüyle TESEV'in sorumlu olduğu bu yayın hiçbir şekilde Avrupa Komisyonu'nun görüşlerini yansıtmamaktadır.

Diğer taraftan, bu kılavuzda yer alan görüşler yazarlara aittir ve bir kurum olarak TESEV'in görüşleriyle bire bir örtüşmeyebilir.

TESEV bu kılavuzun yayımlanması ve tanıtılmasındaki katkılarından ötürü Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'na, Açık Toplum Enstitüsü-Türkiye'ye ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.

**ZORUNLU GÖÇ MAĞDURLARINA
DESTEK, HİZMET VE YARDIM VEREN
KİŞİ VE KURULUŞLAR İÇİN
YOL GÖSTERİCİ KILAVUZ**

ETYEN MAHÇUPYAN - DİLEK KURBAN (TESEV)

PINAR ÖNEN SÜREN - A. TAMER AKER (KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ)

TEMMUZ 2008

**TESEV
YAYINLARI**

İçindekiler

Önsöz, 7

Kılavuza Dair Bir Not, 9

Zorunlu Göç Mağdurlarıyla Yapılacak Görüşmelere Dair Genel İlkeler, 11

Zorunlu Göç Mağdurlarına Destek Veren Kişi ve Kuruluşlar için Yol Gösterici Kılavuz, 13

I. TANIMA, 13

Temel Bilgiler, 13

Yasal, 14

Ruh ve Fizik Sağlığı, 14

Siyasi/Sosyal, 15

II. ANLAMA, 15

Yasal, 15

Ruh ve Fizik Sağlığı, 16

Siyasi/Sosyal, 16

III. ÇÖZÜM, 16

Yasal, 17

Ruh ve Fizik Sağlığı, 17

Siyasi/Sosyal, 17

IV. YARDIM, 18

Yasal, 18

Ruh Sağlığı, 18

Siyasi/Sosyal, 18

V. TAKİP, 18

Yasal, 19

Ruh Sağlığı, 19

Siyasi/Sosyal, 19

Ek 1: Zorunlu Göç Mağdurlarının Ulaşabilecekleri Sosyal Yardımlar ve Kamu Hizmetleri ile Yararlanabilecekleri Yasal Haklar, 20

A. GENEL NÜFUSA YÖNELİK YARDIMLAR, 20

1. Yaşlılık ve Özürlü Aylığı, 20

2. İşsizlik Sigortası, 21

3. Doğrudan Gelir Desteği, 23

4. Yeşil Kart, 24

5. Şartlı Nakit Transferi, 25

6. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Tarafından Sağlanan Diğer Yardımlar, 26

7. Adli Yardım, 27

B. ZORUNLU GÖÇ MAĞDURLARINA YÖNELİK YASA VE HİZMETLER, 27

1. KDRP, 27

2. Tazminat Yasası (5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun), 28

EK 2: Zorunlu Göç Mağdurlarına Yönelik Hizmet ve Destek Veren Sivil Toplum Örgütleri, Kamu Kurumları ve Baroların İrtibat Bilgileri, 30

A. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ, 30

B. KAMU KURUMLARI, 33

C. BAROLAR, 36

Önsöz

Türkiye'nin zorunlu göç sorunu, etkileri zaman geçtikçe çeşitlenerek artan, sadece zorunlu göç mağdurlarını değil, göç alan ve veren illerin genel nüfusunu, bu illerin sosyo-ekonomik ve kültürel dokusunu ve dolaylı olarak ülkenin bütününe etkileyen bir olgu. Büyük bir gecikmenin ardından son yıllarda hükümetin attığı bazı olumlu ancak sınırlı adımlarsa, sorunun boyutu göz önüne alındığında son derece yetersiz kalmakta. Oysa büyük çoğunluğu ağır bir yoksulluk ve yoksunluk içinde yaşamaya devam eden zorunlu göç mağdurlarının acilen ele alınması gereken yasal, sosyal, siyasi ve sağlık sorunları bulunmaktadır.

İdeal ve doğru olan, bu sorunların çözümüne yönelik adımların devlet tarafından atılmasıdır. Öte yandan, zorunlu göçten kaynaklanan sorunların bütünüyle ortadan kaldırılmasının devletin kaynaklarını ve kapasitesini zorlayacağı da bir gerçektir. Ayrıca, en azından kısa vadede, soruna kapsamlı ve kalıcı çözümlerin üretilmesine dair yeterli bir siyasi irade de gözükmemektedir. Yine de, yerinden edilmiş kişilere destek veren kişi ve kuruluşların, devletin gerekli rolü üstlenmesini beklemeksizin, çözüme yönelik atabileceği bazı somut adımlar bulunmaktadır.

Bu kılavuzun amacı, zorunlu göç mağdurlarının gündelik hayatlarına ilişkin çalışmalar yapan insan hakkı savunucularının, avukatların, sağlıkçıların ve kamu ve yerel yönetim çalışanlarının yerinden edilmiş kişilere yönelik verdikleri destek ve yardım çalışmalarını kolaylaştırmak, onların kendilerine başvuran zorunlu göç mağdurlarının sorunlarını gidermek üzere ve bireylerin öznel koşullarını göz önünde bulundurarak hazırlayacakları yol haritasının şekillenmesine yardımcı olmak ve bu süreçte gözetilmesi gereken belli başlı ilkeleri özet olarak sunmaktır.

Böylesi bir çalışmanın ilk olması sebebiyle, kılavuzu olabildiğince kapsayıcı kılmamızın ve bu doğrultuda tartışmalı olabilecek ya da çekinceler yaratabilecek bazı hususları da sahada test edilmek üzere kılavuza eklemenin daha doğru bir yöntem olduğunu düşündük. Bu anlamda, kılavuzun öne çıkardığı konu ve yöntemler, ideal durumu ortaya koymakla beraber, kılavuzu kullanacak uzmanın özgül koşullara ve sağduyusuna dayanarak bir ayıklama yapabileceğini ima etmektedir. Bu doğrultuda, zorunlu göçten kaynaklanan sorunların bölgelere, kentlere, gruplara, dönemlere ve bağlama göre farklılık gösterebileceği göz önünde bulundurularak, kullanıcıların kılavuzu kendi ihtiyaçları ve değerlendirmelerine göre uyarlayabilecekleri akılda tutulmalıdır. Ayrıca, zorunlu göç mağdurları ile temasa geçerken, erkekler ve ergenler gibi hassas ve yardım talep etmeye görece kapalı olan grupların tespit edilmesi ve onlara ulaşılabilmesi için alternatif yollar üretmenin de gerekebileceği bilinmelidir.

Kullanıldıkça genişletilmesi ve geliştirilmesi amaçlanan bu kılavuz ve eklerinin, kullanıcılar ile yerinden edilmiş kişilerin birlikte düşünmeleri için bir ilk adım olmasını umuyoruz.

KILAVUZUN KULLANICILARI

Yerinden edilmiş kişilere destek veren avukatlar, sağlıkçılar, sivil toplum örgütü temsilcileri, kamu ve yerel yönetim görevlileri. Kılavuz boyunca, bu kişiler için mesleklerini belirten ifadelerin yanı sıra, "görüşmeciler" ve "uzmanlar" gibi ifadeler dönüşümlü olarak kullanılmaktadır.

KILAVUZUN HEDEF KİTLESİ

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 1984–1999 yılları arasında yaşanan silahlı çatışmalar sırasında göç etmek zorunda bırakılan 950.000–1.200.000¹ arasında kişi; kısaca zorunlu göç mağdurları veya yerinden edilmiş kişiler. Kılavuz boyunca, hedef kitlesi için gündelik dile sirayet etmiş olan “yerinden edilmiş kişiler”, “zorunlu göç mağdurları” ve “mağdurlar” ifadeleri ile daha ‘teknik’ terimler olan “danışanlar” ve “görüşülen kişiler” gibi ifadeler dönüşümlü olarak kullanılmaktadır. Ancak, kullanımları daha yaygın, alışıldık ve kolay olsa da, “mağdur” ve “kurban” gibi olumsuz ve hizmet/destek alan kişileri pasif olarak konumlandıran tanımlamalardan ziyade, “danışan” veya “görüşülen kişi” gibi nispeten tarafsız veya olumlu kavramların kullanımının daha yerinde olduğunu belirtmek gerekir.

1 Yerinden edilmiş nüfusun sayısal boyutuna dair en güncel tahmin olan bu rakam, Hacettepe Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen ve bugüne dek zorunlu göç mağdurları hakkında yapılmış en kapsamlı araştırma olan bir çalışmanın bulgusudur. Araştırma raporu için bkz. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, *Türkiye’de Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*, Ankara, 2006. Raporun tam metni için bkz. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tyona/TGYONA_rapor.pdf.

Kılavuza Dair Bir Not

Türkiye’de zorunlu göç, sadece göç veren doğu ve güneydoğu illerini değil, ülkenin bütününe etkileyen toplumsal bir afettir. Sayesinde hayatlarını idame ettirdikleri tarımsal ekonomiden koparılan, malvarlıklarına erişimi bulunmayan ve kentsel ekonomiye eklenmek için gerekli becerilerden yoksun olan bu grup, girdikleri ayakta kalma mücadelesinde pek çok problemle karşılaşırken, böyle bir nüfusun varlığı, bölge şehirlerinde hâlihazırda yaşanmakta olan yoksulluk, işsizlik ve altyapı yetersizliği sorunlarının artmasına da yol açmıştır.

Yaşanan travmatik yerinden edilme, göç mağdurlarının yoğun olarak yaşadığı mahalleler başta olmak üzere, artan kentsel yoksulluk ve altyapı sorunları, bu nüfusun hem kentlin yerlileri tarafından şehrin bir parçası olarak görülmesine, hem de kendilerini şehrin bir parçası olarak hissetmemelerine neden olabilmektedir. Oysa buldukları şehirlere zorla göç ettirilen bu nüfus, yerinden edilmenin üzerinden yaklaşık 15–20 sene geçtikten sonra, kendilerini bu şehirlerin bir parçası olarak görebilmeli ve öyle görülmelidir.

Şehri ve yerinden edilmiş nüfusu sahiplenmemenin vahim sonuçlarından biri, yerel ve küçük ölçekli sorun çözümlerinin arka plana atılması ve ülke genelinde Kürt sorununun çözülmesi, barış ortamının sağlanması ve devletin yaşanan mağduriyetteki sorumluluğunu kabul etmesi gibi makro önerilerin ardında kaybolabilmesidir. Şüphesiz, devletin köy boşaltmalarındaki sorumluluğunu kabul etmesi, ihlallerde bulunan güvenlik görevlilerinin tespiti ve yargılanması, Kürt sorununun demokratik çözümü, kalıcı barış ortamının sağlanması, anayasal ve kültürel hakların tanınması ve korunması, üzerinde durulması gereken konulardır. Ancak, bu makro çözümlere paralel olarak, yerelde geliştirilebilecek çözümler de bulunmaktadır. Mesela, Batmanlıların Batman’ın sorunlarını, Hakkârililerin de Hakkâri’nin sorunlarını çözmeye yönelik atabilecekleri önemli adımlar vardır.

Bu tespitten hareketle, TESEV Demokratikleşme Programı, Avrupa Komisyonu desteği ile Eylül 2006 - Ağustos 2008 tarihleri arasında Batman ve Hakkâri’de “Yerinden Edilenlerin Sorunlarını Çözmek: Katılımcı Yerel Bir Modelden Empatiye Dayalı Bir Diyalog Kültürüne” adlı bir proje yürütmüştür. Proje kapsamında, Batman ve Hakkâri’de yaşayan kamu görevlilerinin, belediye temsilcilerinin, sivil toplum mensuplarının, sağlıkçıların, hukukçuların, eğitimcilerin ve zorunlu göç mağdurlarının, yaşadıkları kentleri hep birlikte sahiplenmeleri ve bu kentlerin öncelikli sorunları üzerine çözüm önerileri üretmeleri hedeflenmiştir. Birlikte konuşmayı ve düşünmeyi cesaretlendirmek üzere, söz konusu gruplara mensup kişiler ile birlikte, hukuk, sağlık/ruh sağlığı ve uyuşmazlık çözümü alanlarında katılımcı eğitimler gerçekleştirilmiş, siyasi ayrışmaları aşan bir konuşma ve birlikte çalışma ortamı yaratılması amaçlanmıştır.

Her iki kentte gerçekleştirilen çalıştayların sonrasında katılımcılar, gönüllülük esasında kendi aralarında komiteler oluşturmuş, kentlerinde zorunlu göçten kaynaklanan sorunları çözmeyi ve/veya zorunlu göç mağdurlarının içinde bulunduğu zor koşulları iyileştirmeyi amaçlayan projeler geliştirmiştir. TESEV proje ekibinin geri bildirim ve teknik desteği ile olgunlaştırılan projeler, gerekli fon kaynaklarının bulunması halinde önümüzdeki yıllarda yerel katılımcılar tarafından gerçekleştirilecektir.

Proje kapsamında gerçekleşen eğitimler, uyuşmazlık çözümü uzmanı Etyen Mahçupyan, hukukçu Dilek Kurban, klinik psikolog Pınar Önen Süren ve psikiyatr A. Tamer Aker tarafından verilmiştir. Aynı ekip, projenin tamamlanmasının ardından, zorunlu göç mağdurları ile birebir çalışan, onlara günlük hayatlarının çeşitli evrelerinde hizmet ve destek veren, yardım eden ve yol gösteren sivil toplum örgütleri temsilcileri, kamu ve belediye çalışanları, hukukçular, sağlıkçılar ve eğitimcilerin kullanımı için elinizdeki bu kılavuzu hazırlamıştır. Proje asistanları Elif Kalaycıoğlu ve Serkan Yolaçan kılavuzun hazırlanmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

Kılavuzun sonunda iki ek yer almaktadır. Birinci ek metin, yerinden edilmiş kişilerin devletten talep edebileceği eğitim, sağlık, yoksulluk ve tarım alanındaki sosyal yardımların ve zorunlu göç mağdurlarına özel haklar tanıyan yasa ve politikaların içeriğine ve başvuru yollarına dair temel bilgiler içermektedir. İkinci ekte ise, ihtiyaç duyulması hâlinde, bu hizmet, yasa ve politikalar konusunda yetkin ve yetkili kişi ve kurumların irtibat bilgileri yer almaktadır. Ek metinler TESEV stajyeri Elif Ege tarafından, proje asistanları Elif Kalaycıoğlu ve Serkan Yolaçan ile TESEV stajyerleri Duygu Kaşdoğan, Beste Doğan, Canan Candan ve Ezel Yılmaz'ın katkılarıyla, derlenmiştir.

Zorunlu Göç Mağdurlarıyla Yapılacak Görüşmelere Dair Genel İlkeler²

İnsan hakkı ihlallerine uğramış tüm diğer kişiler gibi, zorunlu göç mağdurları ile yapılan görüşmelerde de riayet edilmesi gereken temel etik ilkeler bulunmaktadır. Yerinden edilmiş insanlara hukuksal, psikolojik, sosyal, siyasal ve diğer alanlarda destek ve hizmet veren kişi ve kuruluşların mağdurlarla yaptıkları görüşmelerde bu ilkeleri dikkate almaları, gerek güven ilişkisinin tesis edilmesi, gerekse görüşmelerin verimli geçmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu etik ilkelerin belli başlıları şunlardır:

- Görüşmenin başında görüşmeci kendisini kısaca tanıtmalı, irtibat bilgilerini vermeli ve görüşmenin amacı, olası çıktıları ve faydaları konusunda genel bir bilgilendirme yapmalıdır.
- Görüşmeci, zorunlu göç mağdurlarının içinde buldukları durumun hassasiyetini göz önünde bulundurarak görüşülen kişi ile karşılıklı bir güven ilişkisi kurmanın önemini gözetmelidir.
- Görüşülen kişide yanlış bir izlenim ve gerçek dışı beklenti yaratılmaması için büyük özen gösterilmelidir.
- Soru sorarken görüşmenin temel amacı hiçbir zaman gözden kaçırılmamalıdır. Sorulan soruların görüşülen kişinin iyiliğine yönelik olduğu hissettirilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca, kişinin sorulara cevap vermeme hakkının olduğu ve cevap ver(e)memenin asla bir zaaf ya da eksikliğe işaret etmediği görüşülen kişiye açıkça söylenmelidir.
- Alınan bilgilerin, kişi aksini istemediği sürece, gizli tutulması çok önemli bir husustur. Kişiyile ilgili görüşme süresince edinilen bilgileri, kişinin bilgisi ve onayı olmadan açıklamamak, temel kurallardan birisidir. Görüşmeci, konuşmadan çıkacak bilgileri hiçbir şekilde görüşülen kişinin aleyhine kullanmayacağını görüşmenin en başında taahhüt etmelidir.
- Onam (rıza): Görüşülen kişilerin, görüşmenin amacı, boyutu ve içeriği ile ilgili olarak bilgilendirilmeleri ve bu bilgiler ışığında görüşmeyi kabul etmeleri anlamına gelir. Kişi kesinlikle baskı altında bırakılmamalıdır. Bunun sağlanması için görüşmeciler, gerekli gördükleri bütün önlemleri almalıdır.
- Kişilerin mahremiyetine saygı gösterilmelidir. Kişinin, görüşmenin yapılacağı yerden sorulacak sorulara kadar birçok açıdan kendisini rahat hissetmesi sağlanmalıdır.
- Görüşmeci, görüşülen kişiye kendi önceliklerini dayatmamalıdır. Bazen, dinlemek soru sormaktan daha önemlidir. Bu durum da göz önünde bulundurulmalı ve danışanın anlatmak isteyebileceği öncelikli konular olabileceği de düşünülmelidir.
- Görüşme sırasında tercüman kullanımı gerekebilir. Önemli olan, tercümanın edineceği bilgileri gizli tutması konusunda bilgilendirilmesi ve yansız bir tercüman seçilerek tercümanın görüşmeciyi etkileme, yönlendirme ya da söylenenleri çarpıtma riskinin azaltılmasıdır.
- Görüşmecinin, görüştüğü kişiye, yargılayıcı olmadan, objektif biçimde ve hiçbir ayrımcılık yapmadan yaklaşması çok önemlidir.

2 Hak ihlallerine uğramış kişilerle yapılacak görüşmelerde riayet edilmesi gereken ilkelerin işkence ve kötü muamele görmüş kişiler özelinde bir derlemesi için, bkz. İstanbul Protokolü: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, 2003. İstanbul Protokolü'nün tam metni için bkz. http://www.ttb.org.tr/eweb/istanbul_prot/ist_protokolu.html.

- Görüşülen kişilerin, travmatik yaşantılarını anlatmalarından ötürü travmatize olma riski asla unutulmamalıdır. Böyle bir durumda, görüşmeci, sorularını bu duruma uygun olarak gözden geçirmeli, gerekirse görüşmeye kısa bir ara vermelidir.
- Görüşmecinin cinsiyeti de önem taşıyabilir. Kişiyi, hangi cinsiyetten görüşmeci veya tercümanla görüşmek istediği konusunda tercih hakkı mutlaka tanınmalıdır. Bu konudaki kültürel hassasiyetler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Sorular yalnızca kişinin yaşadığı olumsuzluklara odaklanmamalı, bu olumsuzluklar karşısında geliştirilen stratejiler ve çözüm yollarını da içermelidir.

Zorunlu Göç Mağdurlarına Destek Veren Kişi ve Kuruluşlar için Yol Gösterici Kılavuz

I. TANIMA

Geçmişteki yaşanmışlıklar, kişinin öznel koşulları ile de birleşerek, zorunlu göç mağdurlarında ilk anda tespit edilmesi güç etkiler bırakabilir. Bunun sonucu, genel bir güvensizlik, umutsuzluk ve içe kapanma hali olarak ortaya çıkabilir. Oysa bu kişilerin hukuki destek veya sağlık hizmeti almak durumunda oldukları insanlarla güven ilişkisine sahip olmaları, alacakları yardımın gerçekliği ve etkinliği açısından birincil öneme sahiptir. Öte yandan, bulunacak çözümün ne denli işlevsel olduğu veya kabul göreceği de kişinin öznel koşullarından – siyasi ve kültürel bağlam, sosyo-ekonomik koşullar - bağımsız olmayabilir. Dolayısıyla söz konusu faktörleri yok sayan bir diyalog, daha baştan, danışan için güvensizlik ve görüşmecinin yetersizliğini ima eden bir durum oluşturabilir. O nedenle, tanıma safhasında sadece görüşmecinin standart sorularıyla sınırlı kalınmayıp, mağdurun kendi kelimeleriyle ve diliyle ‘kendisini tanımasına’ imkân tanınmalıdır. Bu bağlamda, aşağıdaki bilgilerin edinilmesi ‘gerekli’ olmakla birlikte, ‘yeterli’ olmayabileceği akılda tutulmalıdır. Dolayısıyla görüşmeci, değerlendirme sürecinde “Bunlar dışında bilmem gerektiğini düşündüğünüz ya da anlatmak istediğiniz bir şey var mı?” sorusunu mutlaka sormalıdır.

TEMEL BİLGİLER:

- İsim, yaş, adres, hane halkı, eğitim
- Göç öncesi yaşama dair sorular (üretim, sosyal ilişkiler, kültürel yapı, eğitim vs.)
- Göç sürecine dair nesnel sorular:
  - i) Nereden göç edildiğine dair bilgiler (hangi köy/ilçe/il)
  - ii) Ne zaman, nereye göç edildiğine dair bilgiler (Şu anda bulunulan yer ilk göç edilen yer mi?)
  - iii) Nasıl göç edildiğine dair bilgiler (Bütün aile/köy bir arada mı göç etti? Eşyalarını yanlarına alabildiler mi? Hayvanları satma, ekini toplama, evi ve eşyaları toplama, ulaşım için hazırlık yapma, iş bulma vb. göç öncesi hazırlıkları yapabildiler mi?)
- İstihdam (kişinin kendisi ve/veya diğer aile fertleri)
- Sosyal güvence (kişinin kendisi ve/veya diğer aile fertleri)- SSK, Bağ-Kur vb.
- Konut mülkiyet durumu (ev sahipliği veya kiracılık)
- Toprak sahipliği durumu
- Sağlık güvencesi (kişinin kendisi ve/veya diğer aile fertleri)- Yeşil Kart, özel sağlık sigortası vb.
- Sosyal ve diğer yardımlar (kişinin kendisi ve/veya diğer aile fertleri)- Yaşlılık ve Özürlü Aylığı, okula giden çocukların eğitimi ile okul öncesi çocukların aşıları için devlet yardımı (Şartlı Nakit Transferi) vb.

YASAL:

- Göçün hemen öncesinde, göç sürecinde ve sonrasında kişinin kendisi ve/veya diğer aile fertlerinin uğramış olduğu hak ihlallerinin tespitine dair sorular:
  - i) Mülkiyet hakkı ihlalleri (köylerin yakılması/boşaltılması; evlerin yıkılması/yakılması; orman, ağaç, ürün ve hayvanların yakılması/kesilmesi vs.; köye geri dönüşün engellenmesi; mal ve mülklere erişimin engellenmesi)
  - ii) Yaşam hakkı ihlalleri (faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar, gözaltında kayıplar)
  - iii) Özgürlük ve güvenlik hakkı ihlalleri (keyfi gözaltılar vs.)
  - iv) İşkence ve kötü muamele yasağı ihlalleri
  - v) Özel yaşam ve aile hayatının korunması hakkının ihlalleri (köy boşaltmaları, mal ve mülklere erişimin engellenmesi)
- Göçün hemen öncesinde, göç sürecinde ve sonrasında hak ihlali yaşanmışsa, failerin belirlenmesi
- Göçün hemen öncesinde, göç sürecinde ve sonrasında şiddet ortamından ve/veya göçten kaynaklanan maddi zararlara dair sorular
- Göç sürecinde ve sonrasında resmi kurumların zorunlu göçten kaynaklanan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla kişiye ve/veya ailesine ekonomik ve sosyal yardım sağlayıp sağlamadığının tespiti (ulaşım, konaklama, temel ihtiyaçların giderilmesi, temel sağlık hizmetleri vs.)
- Köye ulaşımın- ziyaret ya da temelli geri dönüş amaçlı olarak- mümkün olup olmadığının belirlenmesi
- Kişinin köyüne geri dönmek veya köyünü ziyaret etmek için bir girişimde bulunup bulunmadığının, bulunduysa, bunun sonucunun ne olduğunun tespiti
- Aynı köyden geri dönen veya geri dönmeye çalışan başkalarının olup olmadığının tespiti

RUH VE FİZİK SAĞLIĞI:

- Göçün hemen öncesinde, göç sırasında veya sonrasında kişinin veya ailesinden birinin fiziksel bir rahatsızlık, yaralanma veya sakatlanma yaşayıp yaşamadığının, aile fertlerinden ölen olup olmadığının tespiti
- Göçün hemen öncesinde, göç sırasında veya sonrasında kişinin veya ailesinden birinin ruhsal bir rahatsızlık yaşayıp yaşamadığının tespiti
- Göçün hemen öncesinde, göç sırasında veya sonrasında, kişinin yaşadığı psikolojik güçlüklerin/sıkıntıların tespiti
- Göçün hemen öncesinde, göç sırasında veya sonrasında, kişinin aile yaşantısında ve ilişkilerinde meydana gelen değişikliklerin belirlenmesi
- Göç sonrasında, kişinin ailesi dışındaki diğer insanlarla (arkadaş, öğretmen vb.) ve toplumla ilişkilerinde ne gibi değişiklikler olduğunun sorulması
- Kişinin yeni yaşamına adaptasyonda güçlük yaşayıp yaşamadığının tespiti, bu güçlüğü neye/nelere bağladığının belirlenmesi
- Kişinin göç süreciyle ilgili olarak bahsettiği ruhsal güçlükler ve adaptasyon güçlüklerinin halen devam edip etmediğinin tespiti
- Kişinin ruhsal durumunu etkileyen yaşanmış en olumsuz durumların neler olduğunun sorulması
- Kişinin ruhsal durumunu olumlu yönde etkileyen, baş etmesini kolaylaştıran durumların ve/veya gelişmelerin tespiti
- Kişinin ve/veya aile fertlerinin fiziksel sağlıkla ilgili sorunlarının ve nedenlerinin tespiti
- Kişinin ailesinde fiziksel ve/veya zihinsel engellilerin varlığının ve engele yol açan nedenlerin tespiti

SİYASİ/SOSYAL:

- Kişinin köyünde siyasi ayrışmalar olup olmadığının sorulması
- Siyasetle ilgilenip ilgilenmediğinin, herhangi bir partiye üye olup olmadığı ve yakınları arasında siyasi parti üyeliği olup olmadığının tespiti
- Kişinin sorguya veya gözaltına alınıp alınmadığının, alındıysa, sonucunda hüküm giyip giymediğinin tespiti
- Kişinin Terörle Mücadele Kanunu kapsamında halen yargılanmakta olup olmadığı belirlenmesi
- Kişinin ve/veya herhangi bir yakınının gözaltında veya başka yerde işkence veya kötü muamele görüp görmediğinin tespiti
- Kişinin cezaevinde veya dağda bir yakını olup olmadığı belirlenmesi
- Kişinin başka ülkeye iltica veya göç etmiş yakını olup olmadığı belirlenmesi
- Kişinin ailesinden, gözaltına alındıktan sonra veya başka bir şekilde kayıp olan ve akıbetini bilmediği herhangi bir üyenin olup olmadığının tespiti
- Kişinin yaşamakta olduğu mahallede zorunlu göç mağdurları arasındaki sosyal ilişkilerin ve dayanışmanın ne düzeyde olduğuna dair sorular
- Kişinin yaşamakta olduğu mahallede, mahallenin eski sakinleri ile ilişkilerin nasıl olduğuna dair sorular
- Siyasi parti dışında herhangi bir kurum / sivil toplum örgütü / demokratik kitle örgütü / vakıf / dernek vb. üyeliğinin / ilişkisinin / aktivitesinin olup olmadığının tespiti

II. ANLAMA

Zorunlu göç mağdurlarının yaşamış oldukları olayları, bizzat kendilerinin bu olayları nasıl anlamlandırdıklarından bağımsız olarak ele almamak gerekir. Çünkü söz konusu olaylar yoğun duygu birikimleri yaratabilir ve buradan hareketle, olayın reddinden açık düşmanlıklara uzanan geniş bir tepki yelpazesi ortaya çıkabilir. Bu nedenle, mağdurun bu yaşananlara ne anlam verdiği ve nasıl tepkiler gösterdiği, hangi yasal ve tıbbi yollara, sosyal ve diğer ilişkilere, yardım ve destek mekanizmalarına daha fazla eğilim gösterdiği tespit edilmeli ve mümkün olduğunca onu tatmin eden alternatifler geliştirilmelidir. Mağdur, yaşananları çok genişleterek anlatma ihtiyacında olabilir. O durumda, kişinin kendisini engellenmiş hissetmemesini sağlamak gerekir. Bunun için, görüşülen kişinin anlatmak isteyecekleri dikkatle dinlenmeli, onun çeşitli olaylar arasındaki bağlantıları nasıl kurduğunun net bir biçimde anlaşılması için büyük özen gösterilmelidir. Öte yandan, mağdurun birçok konuda bilgi düzeyinin yeterli olmama ihtimali ve hatta karşısındaki kişiyi etkilemek üzere taraflı bilgi verme eğilimi gösterebileceği unutulmamalıdır. Maksat, onun yanıtlarının ortaya çıkarılması değil, 'birlikte' gerçekliğe yaklaşma durumunda daha iyi bir hizmet alacağı bilincinin yaratılması olmalıdır.

YASAL:

- Kişinin göçün öncesinde, hemen sonrasında veya daha sonra ihlal edilen haklarının onarımı için herhangi bir ulusal veya uluslararası resmi kuruma müracaat edip etmediğinin belirlenmesi (ulusal mahkemeler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 5233 sayılı yasa altında kurulan zarar tespit komisyonları vs.)
- Göç ettiği için bu yana kişinin sosyal ve ekonomik yardım/hizmet alabilmek için resmi kurumlara başvurup başvurmadığının belirlenmesi (Valilik, Kaymakamlık, Belediye, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı)
- Göç ettiği için bu yana kişinin sosyal ve ekonomik yardım/hizmet alabilmek için sivil toplum örgütlerine başvurup başvurmadığının belirlenmesi
- Kişinin göç öncesinde, sırasında veya sonrasında yaşadığı maddi ve manevi zararların karşılanmasını isteyip istemeyeceğinin kendisine sorulması
- Kişinin bugüne dek böyle bir talepte bulunup bulunmadığının, nasıl sonuç aldığı belirlenmesi ve kişiye aldığı sonuçtan tatmin olup olmadığının sorulması
- Kişinin göç öncesinde, sırasında veya sonrasında hak ihlalleri yaşadıysa, sorumluları resmi mercilere şikâyet edip etmediğinin belirlenmesi, eğer şikâyet etmediyse şikâyet etmek isteyip istemeyeceğinin sorulması

RUH VE FİZİK SAĞLIĞI:

- Göç sürecinde, kişinin ruhsal sıkıntılarıyla baş etmek için ne gibi şeylere ihtiyaç duyduğunun, kişiye nelerin iyi geldiğinin tespiti (inancı, sosyal desteği, işi vb.)
- Göç öncesinde veya sonrasında kişinin ruhsal şikâyetleri için herhangi bir sağlık kuruluşuna/uzmana başvurup başvurmadığının ve eğer başvurduysa nereye başvurduğunun belirlenmesi
- Göç öncesinde veya sonrasında kişinin ruh sağlığıyla ilgili şikâyetleri için herhangi bir tedavi alıp almadığının ve/veya halen bir tedavi görüp görmediğinin tespiti
- Kişinin kendisi de dâhil olmak üzere, ailesinde ruhsal şikâyetleri için ilaç kullanan olup olmadığını belirlenmesi
- Kişinin göç sonrasında, herhangi bir eğitim, kurs, grup çalışması vb. aktivitelere katılıp katılmadığının tespiti
- Göç öncesinde veya sonrasında kişinin ruhsal şikâyetleri için tedavi/yardım alıp almadığının belirlenmesi, yardımın işe yarayıp yaramadığının görüülen kişiye sorulması ve bu tür yardımlarının kişinin hangi şikâyetlerinde işe yaradığının, hangilerinde işe yaramadığının tespit edilmesi
- Kişinin kendisinin ve/veya aile fertlerinin fiziksel sağlıkla ilgili sorunlarının çözümüne yönelik ne tür adımlar atıldığının tespit edilmesi
- Kişinin ailesinde fiziksel ve/veya zihinsel engelliler varsa tedavi konusunda yapılanların tespiti

SİYASİ/SOSYAL:

- Kişiye köyüne geri dönmeyi düşünüp düşünmediğinin ve bu konuda aile fertleri arasında görüş ayrılıklarının olup olmadığının sorulması
- Kişiye köye dönmek için devletten beklentilerinin olup olmadığının sorulması
- Kişiye bulunduğu yerde yaşamaya devam etmek isteyip istemeyeceğinin sorulması
- Mevcut yaşamını iyileştirilmek için devletten beklentilerinin olup olmadığının belirlenmesi
- Kişinin göç sonrasında hak aramak üzere siyasi bir kuruluşa veya sivil toplum örgütüne başvurup başvurmadığının, başvurduysa, bunun nasıl sonuçlandığının, şayet başvurmadıysa, başvurmamasının nedenlerinin öğrenilmesi
- Kişiye yardımcı/destek olabilecek tanıdıklarının olup olmadığının sorulması ve eğer varsa, bu tanıdıkların nasıl bir yaklaşım sergilediğinin öğrenilmesi

III. ÇÖZÜM

Kuşkusuz, zorunlu göç, çok boyutlu, sonuçlarının tamamen ortadan kaldırılması yakın gelecekte mümkün görünmeyen, çözümü uzun yıllar aldığı gibi devletin ve toplumun kapasitesini de zorlayan bir sorundur. Ayrıca, bu sorunun çözümünün temel sorumluluğu ve görevinin devlette olduğu da tartışmasız bir gerçektir. Yine de, kişinin, kendi sorunlarının çözüme doğru gittiğine dair bir umut ve güven duygusuna sahip olması ve bireysel ölçekte atabileceği adımların çözüm üretecek nitelikte olduğuna ikna olması çok önemlidir. Bu nedenle, mağdurun, her alanda, kısa, orta ve uzun vadede neler yapması, nasıl davranması, nelere dikkat etmesi gerektiği konusunda bilgi verecek bir 'yol haritası'nın mağdurla birlikte oluşturulması gerekir. Söz konusu yol haritasının bir zaman çizelgesine oturmasının ve her adımda, ilgili şahıs ve kurumların irtibat bilgilerini içermesinin büyük yararı olacaktır. Herhangi bir tıkanma veya kriz durumunda, ya da elindeki yol haritasının yürütmesinin mümkün olmadığını gördüğünde, danışanın, acilen kimlere başvurması ve nasıl bir tutum izlemesi gerektiği, yol haritasının içinde yer alması gereken ek bir bilgidir. Diğer taraftan, danışanın, elindeki yol haritasını, anlamlı, işlevsel ve kendi öznel koşulları dikkate alındığında yapılabilir (gerçekçi) bulması, verilen yardımın başarısı açısından hayati olacaktır. O nedenle, bu üç kıstasın mağdura açıkça sorulmasında ve irdelenmesinde büyük fayda vardır. Yol haritası, esnek ve değişikliklere açık olmalı, farklılaşan koşullara, kısıtlara, imkânlarla göre değiştirilebilir olmalıdır. Mağdura, yol haritasını takip ettiği süre içinde yeni olanakların doğması durumunda, onu daha fazla tatmin eden yeni bir yola girme fırsatının tanınacağı söylenmelidir. Detaylandırılmış bir yol haritasının matbu olarak danışana verilmesi, sonraki sürecin somutlaşması açısından önemlidir.

YASAL:

- Kişinin köyüne dönmek isteği takdirde devletin ona yardım etmekle yükümlü olduğunu bilip bilmediğinin tespiti
- Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi'ne (KDRP) başvurup başvurmadığının ve eğer başvurduysa sonuç alıp alamadığının belirlenmesi
- Kişinin göç öncesinde, sürecinde ve sonrasında göçten kaynaklanan maddi zararları için devletten tazminat istemeye hakkı olduğunu bilip bilmediğinin tespiti
- Kişinin (5233 sayılı) Tazminat Yasası'na başvurup başvurmadığının ve başvurduysa sonuç alıp alamadığının belirlenmesi
- Kişinin çocuklarını ilköğretim okuluna ve liseye göndermek için maddi imkânı yoksa devletten yardım almak isteyip istemeyeceğinin sorulması
- Kişinin öğretim çağına gelmemiş çocuklarının sağlık kontrollerinin yapılması ve aşılatılması için devletten yardım almak isteyip istemeyeceğinin sorulması
- Kişinin Şartlı Nakit Transferi'ne başvurup başvurmadığının ve eğer başvurduysa sonuç alıp alamadığının belirlenmesi
- Kişinin sağlık masraflarını karşılamak için maddi imkânı olmadığı takdirde devletten yardım isteyip istemeyeceğinin sorulması
- Kişinin Yeşil Kart edinmek için başvurup başvurmadığının ve başvurduysa sonuç alıp alamadığının belirlenmesi
- Kişinin Yeşil Kartının iptal edilip edilmediğinin ve iptal edildiyse nedeninin tespiti, yeniden almak için başvurup başvurmadığının ve sonucun ne olduğunun sorulması
- Kişinin devletin sağladığı yaşlılık ve kimsesizlik maaşı, işsizlik maaşı, engelli maaşı gibi sosyal yardımlara başvurup başvurmadığının ve başvurduysa sonuç alıp alamadığının tespiti

RUH VE FİZİK SAĞLIĞI:

- Kişinin her devlet/üniversite hastanesi bünyesinde çalışan bir psikoloğun/psikiyatrin olduğundan ve hizmetlerinden ücretsiz yararlanabileceğinden haberdar olup olmadığının tespiti
- Kişinin toplum merkezlerinde, kadın merkezlerinde ve bazı sivil toplum örgütlerinde bireysel danışmanlık hizmetlerinin veya grup çalışmalarının var olduğunu bilip bilmediğinin tespiti
- Kişinin ilköğretim okulları, lise ve üniversitelerde rehberlik merkezlerinin olduğunu ve çocuklarının bu merkezlerde ücretsiz hizmet alabileceğini bilip bilmediğinin tespiti
- Kişinin bazı fiziksel ve zihinsel engelli gruplara ücretsiz eğitim veya tedavi hizmeti sağlanmasına yönelik, devlet ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim kurumları arasında yapılmış olan anlaşmalar konusundaki farkındalığının tespiti
- Kişinin fiziksel rahatsızlıkların tedavisi için birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinden yararlanılabileceğinden haberdar olup olmadığının tespiti

SİYASİ/SOSYAL:

- Kişiyi yukarıda bahsedilen çözüm yolları arasında başvurmak istemediklerinin olup olmadığının sorulması
- Kişiyi göre seçtiği çözümün önünde ne gibi engeller olduğunun sorulması

IV. YARDIM

Zorunlu göç mağdurlarının, kendileriyle görüşen uzmanların tespit ettiklerinin dışında, gündelik hayatın veya bazı yetersizliklerin sonucunda ortaya çıkan birçok engeli bulunabilir ve bu durum, yol haritasının doğru ve zamanında kullanılmasını engelleyebilir. Dolayısıyla, mağdurların, her alanda, kullanabileceği sosyal imkânlardan haberdar olması, bu kanallara ulaşması için bir ilk adım teşkil edecektir. Bu noktada, yol haritasının içeriğinden bir miktar uzaklaşarak daha geniş açı içinde bakılmalı ve kişinin ihtiyacı olabilecek her alanda nasıl bir destek bulunabileceği bilgisi kendisine iletilmelidir. İletilen bilgilerin kullanılabilir ve etkin olmasının yolu, söz konusu destek ağını oluşturabilecek kurum ve kişilerin irtibat bilgilerinin yazılı olarak danışana iletilmesinden geçmektedir. Birçok konunun görüşme sırasında mağdur tarafından çeşitli nedenlerle gündeme getirilmeme ihtimalinin de güçlü olabileceği varsayımı altında, destek veren uzmanların kendi deneyimlerinden de hareketle, bütün bu alanları irdelemeleri gerekir.

YASAL:

- Kişinin avukatının olup olmadığının belirlenmesi, varsa, avukatına ne amaçla vekâlet verdiği, yani avukatın kendisini ne tür bir davada temsil ettiğinin öğrenilmesi
- Kişinin avukatı yoksa avukata ihtiyacı olup olmadığının belirlenmesi
- Kişinin ailesinden herhangi birinin hukuki yardıma ihtiyacı olup olmadığının belirlenmesi
- Kişinin hukuki yardım almasının önünde herhangi bir engel olup olmadığının tespit edilmesi (ekonomik, kültürel, siyasi vb.)
- Kişiye, gerek duyuyorsa ve talep ediyorsa, bir avukata ve adli yardıma ulaşabilmesi için baronun veya ilgili avukatların iletişim bilgilerinin verilmesi

RUH SAĞLIĞI:

- Kişiye psikolojik yardıma/televiyeye ihtiyacının olup olmadığının sorulması
- Kişinin ailesinden herhangi birinin psikolojik yardıma/televiyeye ihtiyacı olup olmadığının sorulması ve söz konusu aile bireyinin yardım almasının önünde herhangi bir engelin olup olmadığının tespiti (ekonomik, kültürel, siyasi, sosyal vb.)
- Kişiye, özellikle hangi şikâyetleri için yardıma ihtiyaç duyduğunun sorulması
- Kişinin ne tip bir desteğin/televinin (ilaç, psikoterapi, grup çalışması vb.) kendisine iyi geleceğini düşündüğünün tespiti
- Kişinin psikolojik yardım/televiyeye alabileceği hastanelerden ve diğer kurumlardan haberdar olup olmadığının tespiti
- Kişinin psikolojik yardım/televiyeye almasının önünde herhangi bir engelin olup olmadığının tespiti (ekonomik, kültürel, siyasi vb.)

SİYASİ/SOSYAL:

- Kişinin ek bir bilgiye veya yardıma ihtiyacı olup olmadığının, ihtiyacı varsa, onların bir 'reçete' gibi yazılmasını isteyip istemeyeceğinin sorulması
- Kişinin bu tip bir reçeteyi uygulaması için fikrini sorması gereken birinin olup olmadığının öğrenilmesi ve yine görüşülen kişinin danışacağı kişi ya da kişilerin tavsiyesinin ne olacağına dair tahmininin tespiti
- Kişinin uygulamayı daha önce yapmış olan kişileri tanıyıp tanımadığının ve bu kişileri çevresinin nasıl karşıladığının belirlenmesi

V. TAKİP

Kılavuz kullanıcıları ile mağdurların, yol haritasını birlikte oluşturmalarını takiben belirli aralıklarla ve ihtiyaç dâhilinde iletişim halinde olmaları gerekir. Takip safhası, danışan ve uzmanın üzerinde antant kaldıkları görüşmeler ve seansları içeren ve görüşme dâhilinde danışana verilecek kılavuz eklerini de içeren, mümkün olduğunca belirlenmiş ve

detaylandırılmış bir takvim üzerinden gerçekleşmelidir. Bu temaslar, danışanın doğru yönde hareket ettiğinden emin olmak, hangi etkiler altında kaldığını görmek ve gerektiğinde ek bilgi sağlamak için son derece yararlı olacaktır. Ayrıca, zaman içinde, danışana yardımcı olabilecek yeni gelişmeler ve imkânlar doğabilir. Bunların kendilerine iletilmesi için de, söz konusu kısa temaslar iyi birer fırsattır ve zaman kaybını engelleyecektir. Diğer taraftan, basit bilgilerin kısa bilgi notları ve broşürler halinde toparlanması, danışanın eline kullanabileceği bir referans verebilir. Danışanın, başı her sıkıştığında, tercih yapmakta zorlandığında veya çaresiz kaldığında, kime nasıl başvuracağını bilmesi, bu destekten emin olması ve ilişki kurmuş olduğu kişinin müsait olmaması halinde ne yapacağını bilmesi gerekir. Bütün bu desteğin iyi verilebilmesi için, danışanın yakın gelecekte nelere ihtiyacı olacağını, hangi hayat koşulları içinde bulunacağını saptanması gerekecektir.

YASAL:

- Süreç içinde kişiye başka bir katkısının olup olmayacağını sorulması
- Kişinin ne sıklıkla ilgili uzmanla görüşmek isteyeceğinin belirlenmesi

RUH SAĞLIĞI:

- Kişinin bundan sonraki süreçte psikolojik destek almak isteyip istemediğinin tespiti
- Kişiyi psikolojik tedavi konusunda kendisinin güvenilir kişi ve/veya kurumlara yönlendirilmesini isteyip istemediğinin sorulması
- Kişiyi süreç boyunca kendisinin katkıda bulunmak istediği herhangi bir başka konu olup olmadığının sorulması
- Kişinin ailesinden başka biri veya birileriyle daha görüşülmesini isteyip istemediğinin belirlenmesi
- Kişinin ne sıklıkta görüşmek isteyeceğinin belirlenmesi

SİYASİ/SOSYAL:

- Kişiyi, ne sıklıkla konuşmanın iyi olacağını, sorusu olursa çekinmeden arayıp arayamayacağını ve aradığında kiminle görüşmek isteyeceğinin sorulması
- Kişinin ileriki tarihlerde düzenlenecek bilgilendirme toplantılarına katılmak isteyip istemeyeceğinin öğrenilmesi
- Kişinin yaşadığı deneyimi başkalarıyla paylaşmak isteyip istemeyeceğinin belirlenmesi

Ek 1: Zorunlu Göç Mağdurlarının Ulaşabilecekleri Sosyal Yardımlar ve Kamu Hizmetleri ile Yararlanabilecekleri Yasal Haklar

Zorunlu göç sorununun ortaya çıkmasının üzerinden 20 yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen, devletin çözüm ve rehabilitasyona yönelik attığı adımlar son derece geç kalınmış ve yetersizdir. Özel olarak zorunlu göç mağdurları için geliştirilen yasa ve politikalar, 1999'dan bu yana yürürlükte olan Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP) ile 2004 tarihli 5233 sayılı "Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun" (Tazminat Yasası) ile sınırlıdır. Bu uygulamalar son derece geç kalınmış, yetersiz ve uygulamada sorunlu olsalar da¹, zorunlu göç mağdurlarının sahip oldukları hakların farkında olmaları ve bunları talep etmeleri, ideal olan vatandaşlık pratiğinin yerleşmesi açısından önemlidir. Öte yandan, Türkiye nüfusunun geneline yönelik düzenlenmiş, zorunlu göç mağdurlarının da yararlanabileceği bir dizi temel sosyal hizmet bulunuyor. İçerik ve uygulama açısından sorunlu olmalarına rağmen bu hizmetlerin bilinmeleri ve talep edilmeleri, yine vatandaşlık bilincinin gelişmesi açısından önemlidir.

Bu ekte, kılavuz kullanıcılarının hizmet ve destek verdikleri yerinden edilmiş kişilere, talep edilmesi ve ihtiyaç duyulması halinde, belirlenen kıstaslara uyan bütün vatandaşlara yönelik temel sosyal yardımlar ve kamu hizmetleri ile sadece zorunlu göç mağdurlarına yönelik yasa, politika ve hizmetler konusunda sağlayabilecekleri temel bilgiler yer almaktadır. Yaşlılık ve Özürlü Aylığı, İşsizlik Sigortası, Doğrudan Gelir Desteği, Yeşil Kart, Şartlı Nakit Transferi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından sağlanan diğer yardımlar, genel nüfusa yönelik sosyal yardım hizmetleridir. Diğer yandan, KDRP altında belirlenen 14 il sınırları içerisindeki köylere geri dönüşler için verilen aynı yardımlar ile Tazminat Yasası kapsamında, ülke genelinde yapılan başvurulara ödenen tazminatlar, sadece zorunlu göç mağdurlarına yönelik özel uygulamalardır.

Aşağıda yer alan sosyal yardım, hizmet ve yasaların uygulamasında, idari makamlara tanınan geniş takdir yetkisi, uygulamaya dair temel kıstasların belirsizliği, gerekli insan ve finansal kaynağın yetersizliği gibi nedenlerle aksamalar, tutarsızlıklar, belirsizlikler ve hatta ayrımcılık meydana gelebilmektedir. Kullanıcıların, yerinden edilmiş kişileri bilgilendirirken bu durumu göz önünde bulundurmaları ve bu sosyal hizmet, yardım ve yasalardan yararlanmak isteyen mağdurların uygulamada karşılaşılabilecekleri zorluklar konusunda onları uyarmaları ve yol göstermeleri gerekebilir. Bu yapılırken, aşağıda yer alan sosyal yardımlardan bazılarının alınmasının diğerlerinden faydalanılmasını engelleyebileceği de göz önünde bulundurulmalı ve olası seçimler mağdurla birlikte yapılmalıdır.

A. GENEL NÜFUSA YÖNELİK YARDIMLAR

1. YAŞLILIK VE ÖZÜRLÜ AYLIĞI²

KİMLER FAYDALANABİLİR?

- 65 yaşını doldurmuş, kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan, sosyal güvenlik kurumlarının herhangi birisinden bir gelir veya aylık almayan veya herhangi bir devamlı gelire sahip olmayanlar;
- Özürlü olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan ve 18 yaşını doldurmuş bulunan özürlülerden kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayanlar;

1 Bu yasa ve politikaların ayrıntılı bir değerlendirmesi için bakınız Kurban, Dilek, A. Tamer Aker, Ayşe Betül Çelik, H. Deniz Yüksek, Turgay Ünal, "Zorunlu Göç" ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın Yeniden İnşası, TESEV Yayınları, 2006.

2 Bu başlık altındaki bilgiler <http://www.emekli.gov.tr/sgk/rehber2022.html> adresinden derlenmiştir.

- Özürlü olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan ve 18 yaşını doldurmuş bulunan ve herhangi bir işe yerleştirememiş özürlülerden kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayanlar;
- Kanunen bakmakla yükümlü olduğu ve fiilen bakımını gerçekleştirdiği 18 yaşını tamamlamamış özürlü yakını bulunanlar;
- Yetim olarak aylık veya gelir alan çocuklardan, aylık ya da gelirleri özürlülük derecelerine göre bu aylık kapsamında ödenecek tutardan daha düşük olanlar faydalanabilirler.

BAŞVURU PROSEDÜRÜ

Aylık bağlanması için istenen evrak Emekli Sandığı tarafından bastırılır ve ilgililere dağıtılır.

İlgililer tarafından tamamlanan belgeler mahalli maliye teşkilatı tarafından Emekli Sandığı'na gönderilir.

BAŞVURU İÇİN GEREKLİ BELGELER

- Başvuru formu (bu tanım dilekçe, ikametgâh belgesi, mal bildirim belgesi, muhtaçlık belgesi ve vukuatlı nüfus kayıt örneğini içerir);
- Sağlık Kurulu raporu (özürlüler için);
- Üç adet vesikalık fotoğraf;
- Bakmakla yükümlü oldukları özürlü yakını bulunanların fiilen bakımı gerçekleştirdiklerine ve sürdüreceklerine, sürdürülmediğinin tespiti halinde bu ödemenin kesileceğini kabul ettiklerine dair yazılı beyan (Özürlü Yakını Aylığı için);
- Emekli Sandığı tarafından gerekli görüldüğü takdirde istenecek kontrol muayenesi talebinin en geç dört ay içinde gerçekleştirileceğine dair yazılı beyan (özürlüler için);
- Aylığın vasiye ödenmesi gereken hallerde mahkemenen alınmış vasilik kararı;
- Herhangi bir işe yerleştirememiş olanların Türkiye İş Kurumu'na başvuru yaptıklarına dair belge (Özürlü Aylığı için).

ÖDEMELER

Aylıklar üçer aylık dönemler halinde peşin olarak ödenir. Aylık başlangıç tarihinden tahsis tarihini takip eden ilk dönem başına kadar olanlar ise toptan ödenir.

MUAYENE VE TEDAVİ YARDIMI

Aylık bağlananların tedavileri Yeşil Kart vermek suretiyle sağlanır. Yeşil Kart verilmesi için aranan şartlar açısından herhangi bir araştırma yapılmaz.

Aylık bağlanana Emekli Sandığı tarafından düzenlenecek bir "Tanıtım Kartı" verilir. Bu kart hak sahibinin aylık ödemelerinde kimlik yerine geçer.

2. İŞSİZLİK SİGORTASI³

İŞSİZLİK SİGORTASI NE DEMEKTİR?

İşsizlik sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur.

3 Bu başlık altındaki bilgiler <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4447.html> adresinden alınmıştır.

KİMLER FAYDALANABİLİR?

- Bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan sigortalılar;
- 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesi kapsamına girip de memur ve sözleşmeli statüde olmayanlar;
- Mütakabiliyet esasına dayalı olarak yapılan anlaşmalara göre Türkiye’de sigortalı olarak çalışan yabancılar;
- Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun’a göre çalıştırılan koruma bekçileri;
- Ücretli ve sürekli olarak ev hizmetlerinde çalışanlar;
- Kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde ücretle çalışanlar;
- Özel sektöre ait tarım ve orman işlerinde ücretle ve sürekli olarak çalışanlar;
- Tarım sanatlarına ait işlerde çalışanlar;
- Tarım işyerlerinde yapılan ve tarım işlerinden sayılmayan işlerde çalışanlar;
- Tarım işyeri sayılmayan işyerlerinin park, bahçe, fidanlık vb. işlerinde çalışanlar faydalanabilirler.

HANGİ DURUMLARDA FAYDALANILIR?

Hizmet akdinin feshinden önceki 120 gün sürekli olmak üzere, son üç yıl içinde en az 600 gün süre ile prim ödemiş olup da kendi istek ve kusurları dışında işsiz kalanlardan;

- Hizmet akitleri, ihbar önellerine uygun olarak işveren tarafından feshedilenler;
- Hizmet akitleri, sağlık sebepleri, işverenin kanunda belirtilen ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan davranışları ve işçinin çalıştığı işyerinde bir haftadan fazla süre ile işin durmasını gerektirecek zorlayıcı sebepler nedeniyle bizzat kendileri tarafından feshedilen sigortalı işçiler;
- Sağlık sebepleri veya işyerinde işçiyi bir haftadan fazla süre ile çalışmaktan alıkoyan bir zorlayıcı sebebin ortaya çıkması halinde işveren tarafından hizmet akdi feshedilenler;
- Belirli süreli hizmet akdi ile çalışmakta olup da sürenin bitiminde işsiz kalanlar;
- İşyerinin el değiştirmesi veya başkasına geçmesi, kapanması veya kapatılması, işin veya işyerinin niteliğinin değişmesi nedenleriyle işten çıkarılmış olanlar;
- Özelleştirme nedeniyle hizmet akdi sona erenler işsizlik ödeneğine hak kazanırlar.

BAŞVURU PROSEDÜRÜ

İşsizlik ödeneğine hak kazananların, bu ödenekten faydalanmak üzere İşten Ayrılma Bildirgesi ile birlikte hizmet akdinin feshedildiği tarihi izleyen günden itibaren 30 gün içinde başvurmaları gerekmektedir.

SUNULAN HİZMETLE AMAÇLANANLAR

- İşsizlik ödeneği ödenecektir. Bu ödenek, sigortalı işsizlerin çalışmış olduğu süre ile doğrudan ilişkilidir. Sigortalı işsizler prim ödeme sürelerine göre; en az 180, en fazla 300 gün süre ile işsizlik ödeneği alabileceklerdir.
- İşsizlerin ödenek aldıkları süre içinde; hastalık ve analık sigortası primleri, Sosyal Sigortalar Kurumu’na ve ilgili sandıklara yatırılacaktır.
- İşsizlik ödeneği alan sigortalı işsizlere, işgücü piyasası ve mesleki eğitim alanında danışmanlık hizmeti verilecektir.
- Meslek geliştirme ve edindirme eğitimi verilecektir.
- İşsizlik ödeneği alan sigortalı işsizlere, yeni bir iş bulmalarında yardımcı olunacaktır.

İŞSİZLİK ÖDENEĞİ ALABİLMEK İÇİN TEMEL KOŞULLAR

- Hizmet akdinin sona erdiği tarihten önceki son 3 yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak prim ödenmiş olması;
- İş akdinin feshedildiği tarihten geriye doğru sürekli 120 gün prim ödenmiş olması;

- Hizmet akdinin, İşsizlik Sigortası Kanunu'nun 51. maddesinde sayılan hallerden birisine dayalı olarak sona ermiş olması;
- Sigortalı işsiz, İşten Ayrılma Bildirgesini işten ayrıldığı tarihten itibaren 30 gün içinde İŞKUR'un ilgili birimine doğrudan başvurarak vermesi.

Bu şartları taşıyanlardan;

- 600 gün prim ödemiş olanlara 180 gün;
- 900 gün prim ödemiş olanlara 240 gün;
- 1080 gün ve daha fazla prim ödemiş olanlara 300 gün süre ile işsizlik ödeneği verilir.

Sigortalı işsizler, işsizlik ödeneğinden yararlanma süresini doldurmadan tekrar işe girer ve işsizlik ödeneğinden yararlanmak için Kanun'un öngördüğü şartları yerine getiremeden yeniden işsiz kalırlarsa, daha önce hak ettikleri sürelerini dolduruncaya kadar bu haktan yararlanmaya devam edeceklerdir.

İşsizlik ödeneğinden yararlanmak için Kanun'un öngördüğü şartları yerine getirmek suretiyle yeniden işsiz kalırlarsa, sadece bu yeni hak sahipliğinden doğan süre kadar işsizlik ödeneği alacaklardır.

ÖDEMELER

Günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak bulunacak günlük ortalama net kazancının yüzde ellisi olarak hesaplanmaktadır. Bu şekilde günlük olarak hesaplanan işsizlik ödeneği aylık olarak, her ayın sonunda ödenmektedir. Kanun gereğince, işsizlik ödeneği miktarının asgari ücretin netini geçmesi mümkün değildir. İşsizlik ödeneği, aylık olarak işsiz adına açılacak hesaba havale edilmektedir.

NEREYE BAŞVURULUR?

İşsizlik Sigortası'ndan faydalanmak isteyenler en yakın İŞKUR birimine başvurabilirler.

3. DOĞRUDAN GELİR DESTEĞİ⁴

KİMLER FAYDALANABİLİR?

Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı olan, Doğrudan Gelir Desteği (DGD) uygulamaları ile ilgili belirtilen usul ve esaslara göre tarımsal faaliyette bulunan ve toplam arazi miktarı 1 dekarın üstünde olan çiftçiler başvurabilir.

BAŞVURUDA İSTENİLEN BELGELER

- Temel Doğrudan Gelir Desteği (DGD) başvuru dilekçesi;
- Çiftçi Kayıt Sistemi kaydı güncelleştirilmemiş çiftçiler için güncelleştirilmiş çiftçi kayıt formu;
- Faydalanmak istediği ilave DGD ödemesi ile ilgili talep formu veya dilekçeleri;
- Çiftçi belgesinin örneği.

UYGULAMADAN FAYDALANAMAYACAKLAR

- Çiftçi Kayıt Sistemi'nde kayıtlı olmayan veya süresi içinde (02.11.2007'de sona erdi) kayıtlı bilgilerini güncellemeyenler;
- İstenilen belgelerle birlikte süresi içinde başvuru yapmayanlar;
- Askı listelerinde isminin bulunmaması durumunda askı süresi sonuna kadar hatalı kayıtların düzeltilmesi için başvuruda bulunmayanlar;
- Gerçeğe aykırı beyanda bulunanlar;
- Kamu tüzel kişileri uygulamadan yararlanamazlar.

⁴ Bu başlık altındaki bilgiler <http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2007/02/20070216-17.htm> adresinden derlenmiştir.

ÖDEMELER⁵

Yıl içerisinde işlenen Çiftçi Kayıt Sistemi'nde kayıtlı tarım arazisinin büyüklüğü dikkate alınarak, en fazla 500 dekar için ödeme yapılır. DGD ödemeleri dekar başına yapılmaktadır. Bununla birlikte organik tarım yapan ve toprak analizi yaptıran çiftçilere bu üretim tekniklerini kullandıkları araziler dikkate alınarak ilave DGD ödemesi de yapılır. Ödemeler daha önceden çiftçiler adına açılmış olan banka hesaplarına yatırılır.

NEREYE BAŞVURULUR?

- Temel DGD için Çiftçi Kayıt Sistemi'nde kayıtlı olunan il/ilçe merkezlerine;
- İlave DGD'den de faydalanmak isteniyorsa tavsiye edilen üretim teknikleri ile ilgili başvuru dilekçesi veya talep formu ile il/ilçe merkezlerine;
- Organik tarım yapan ve ilave DGD almak isteyenler için ilgili dilekçe ile il/ilçe merkezlerine;
- Toprak analizi yaptıran ve ilave DGD almak isteyenler için ilgili talep formu ile başvurulur.

4. YEŞİL KART⁶

NEDİR?

Yeşil Kart uygulaması;

- Yataklı tedavi kurumlarında yatarak görülecek tedavi hizmetlerini;
- Birinci (sağlık ocakları ve ana-çocuk sağlığı merkezleri), ikinci (hastaneler) ve üçüncü basamak (yüksek tıp teknolojisinin bulunduğu yerler: kalp cerrahisi, beyin cerrahisi, teşhis için tomografi vb.) tedavi kurumlarında ayakta tedavi kapsamında giren tedavi hizmetlerini;
- Yeşil Kart hamili anne veya babanın yeni doğan bebeğinin Yeşil Kart çıkarılıncaya kadar geçen süredeki acil tıbbi müdahale giderlerini, annenin hastanedeki ya da sevk edildikleri yerdeki tıbbi giderlerini (doksan günün aşılması kaydıyla);
- Acil tıbbi müdahale gerektirdiği için hastaneye yatan hastaların Yeşil Kart çıkarılıncaya kadar geçen süredeki tüm masraflarını kapsar.

KİMLER FAYDALANABİLİR?

Aylık geliri net asgari ücret miktarının 1/3'ünden az olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları başvurabilir.

BAŞVURU PROSEDÜRÜ

Yeşil Kart Başvuru ve Bilgi Formu'nu doldurup imzalayarak ikametgâhları merkez ilçede ise valiliğe, diğer ilçelerde ise kaymakamlığa başvururlar.

Başvurulardaki bilgilerin doğruluğu konusunda muhtarlığın, nüfus müdürlüğünün, defterdarlık veya mal müdürlüğünün, tapu sicil müdürlüğünün, belediye başkanlığının ve kurul tarafından gerekli görülen hallerde emniyet müdürlüğü veya jandarma teşkilatının⁷ üst yetkililerinin ve diğer kurum ve kuruluşların onaylarının alınması gerekmektedir.

5 Doğrudan Gelir Desteği 2008/13392 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile dekar üzerinden mazot ve kimyevi gübre desteğine dönüşmüştür. Bu kapsamda destekleme miktarları ürün gruplarına göre değişiklik gösterir. Sebze, meyve, süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali ürün alanları için mazot destekleme tutarı 1,8 YTL/Dekar; kimyevi gübre destekleme tutarı 1,55 YTL/Dekar; hububat, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler ve üzüm alanları için mazot destekleme tutarı 2,88 YTL/Dekar; kimyevi gübre destekleme tutarı 2,13 YTL/Dekar; yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri alanları için mazot destekleme tutarı 5,4 YTL/Dekar; kimyevi gübre destekleme tutarı 3 YTL/Dekar olarak belirlenmiştir.

6 Bu başlık altındaki bilgiler <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5222.html> adresinden alınmıştır.

7 Gerekli görülen hallerde emniyet ve jandarma teşkilatı başvuran hane halkını araştırarak, sosyal yaşantı düzeyi ve kayıtlarda görülmeyen ekonomik ve mali durumları hakkındaki tespitlerini bildirir.

SAĞLIK KURULUŞLARINA BAŞVURU

Yeşil Kart sahipleri;

- Birinci basamak sağlık kurumlarına doğrudan;
- İkinci basamak sağlık kurumlarına doğrudan veya birinci basamak sağlık kurumlarından sevk alarak;
- Üçüncü basamak sağlık kurumlarına doğrudan veya birinci ve ikinci basamak sağlık kurumlarından sevk alarak başvurabilirler.

GEÇERLİLİĞİ

Yeşil Kart alındığı tarihten itibaren 1 yıl geçerlidir. Bir yılın sonunda vize edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Yeşil Kart sahipleri, her yıl, vize işlem süresini de dikkate alarak Yeşil Kart Yoklama Belgesini doldurup, Yeşil Kartlarını aldıkları valilik veya kaymakamlığa vermek zorundadırlar. Yoklama Belgesini alan valilik veya kaymakamlık bu süre içerisinde vize işlemlerini tamamlayıp Yeşil Kart ve Sağlık Cüzdanı'nın ön kapak arka yüzündeki vize işlemi bölümüne kaydeder. Bir yıl sonunda vize edilmeyen Yeşil Kartlar valilik veya kaymakamlıklarca nüfus kayıtlarına yazılan bilgilerin silinmesi için 4 ay içinde nüfus idarelerine bildirilir. Bu süre sonunda herhangi bir bildirimde bulunulmaması halinde, bilgiler nüfus idarelerince silinir.

Herhangi bir sağlık güvencesi sağlanan veya aylık geliri kapsam dışına çıkan Yeşil Kart sahipleri Yeşil Kartlarını geri vermek zorundadırlar.

NEREYE BAŞVURULUR?

Kişiler Yeşil Kart alabilmek için ikametgâhları merkez ilçede ise valiliğe, diğer ilçelerde ise kaymakamlığa başvurabilirler.

5. ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ⁸

NEDİR?

Ekonomik koşulları sebebiyle, çocukları eğitim ve düzenli sağlık hizmetinden faydalanamayan ailelere ya da bebek bekleyen annelere belirli şartları gerçekleştirmeleri halinde yapılan eğitim ve sağlık desteğidir.

KİMLER FAYDALANABİLİR?

Hiçbir sosyal güvencesi olmayan ve ekonomik yoksunlukları nedeniyle çocuklarını okula ya da düzenli sağlık kontrolüne götüremeyen aileler başvurabilir. Eğitim desteği, bu ailelerin ilk ve orta öğretim okullarına devam eden çocuklarına sağlanır. Sağlık desteği, bu ailelerin 0-6 yaş grubu çocuklarına verilir.

Ayrıca bebek bekleyen annelere, doğumlarını doktor kontrolünde yapmaları şartıyla, hamilelik döneminde ve doğumlarında destek sağlanır.

BAŞVURU PROSEDÜRÜ

Başvuru formları, il ve ilçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan, muhtarlıklardan ve okullardan temin edilebilir. Başvuru formu ile birlikte ikâmetgâh belgesi, öğrenim belgesi, nüfus cüzdanı ve Yeşil Kart veya 2022 maaş kartı ile başvuru yapılır.

Başvurular illerde valilik, ilçelerde kaymakamlık bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'na, sağlık ocaklarına, okullara ve muhtarlıklara yapılabilir.

ŞARTLAR

Eğitim desteği çocukların okula devam etmeleri ve sınıfı başarı ile geçmeleri, sağlık yardımı ise Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen süreler içerisinde çocukların düzenli sağlık kontrollerinin yaptırılması şartıyla verilir. Sağlık kontrolünü bir kez aksatan hak sahibinin ödemesi yapılmaz. İki kez yaptırmayan hak sahibi ise Şartlı Nakit Transferi uygulaması kapsamından çıkarılır.

Bebek bekleyen annelere doğumlarını doktor kontrolünde yaptırmaları şartıyla bir sefere mahsus olarak yardım yapılır.

8 Bu başlık altındaki bilgiler <http://sydv.istanbul.gov.tr/Default.aspx?pid=1941#first> adresinden derlenmiştir.

ÖDEMELER

Eğitim ve sağlık destekleri karşılıksız olarak verilmektedir. Eğitim desteği 1 yıl içerisinde toplam dokuz aylık olmak üzere yaz ayları hariç iki ayda bir yapılır. Ödemeler iki ayda bir anne adına açılan Ziraat Bankası hesaplarına yapılır. Ödeme miktarları her yıl Ocak ayında yeniden düzenlenir.

Eğitim desteği, 2008 yılı itibariyle ilköğretimde okuyan erkek çocuklar için 20 YTL, kız çocuklar için ise 25 YTL'dir. Ortaöğretime devam eden erkek çocukları için 35 YTL, kız çocukları için 45 YTL'dir.

Sağlık desteği ise 0-6 yaş arası erkek ve kız çocukları için sağlık kontrollerinin yaptırılmasından sonraki ödeme döneminde olmak üzere (6 yaşını doldurana kadar) aylık 20 YTL'dir.

Doğumlarını doktor kontrolünde ve bir sağlık merkezinde yapan annelere bir sefer mahsus olarak 55 YTL nakit yardımı yapılır.

NEREYE BAŞVURULUR?

Başvurular illerde valilik, ilçelerde kaymakamlık bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'na, sağlık ocaklarına, okullara ve muhtarlıklara yapılabilir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın iletişim bilgileri illerde valiliklerden, ilçelerde kaymakamlıklardan edinilebilir.

6. SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI TARAFINDAN SAĞLANAN DİĞER YARDIMLAR⁹

- **Gıda yardımı:** Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşlara temel ihtiyaçlarının karşılanması için, Ramazan ve Kurban Bayramları öncesinde gıda yardımında bulunmaktadır. Başvurular, ilgili il veya ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılmaktadır.
- **Yakacak yardımı:** İkinci olarak Türkiye Kömür İşletmelerinden sağlanan kömür, Vakıflarca belirlenen ihtiyaç sahibi ailelere en az 500 kg olmak üzere ve standartlara uygun torbalanarak evlere teslim edilmek suretiyle bedelsiz ulaştırılmaktadır. Başvurular, ilgili il veya ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılmaktadır.
- **Barınma yardımı:** Oturulamayacak derecede eski, virane, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara ve münferit olaylar nedeniyle zarar gören vatandaşlara (örneğin yangın, su baskını) evlerinin bakım ve onarımı için aynı ve nakdi olarak yapılan desteklerdir. Başvurular, ilgili il veya ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılmaktadır.
- **Eğitim ve kırtasiye yardımı:** Ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisinde bulunan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarına yönelik olarak sağlanan eğitim yardımları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun yardım faaliyetleri içerisinde büyük bir yer tutmaktadır. Eğitim destek yardımları, ilköğretim ve ortaöğretimde okuyan çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun ailelere yapılan aynı ve nakdi yardımlardır. Her eğitim-öğretim yılı başında, 81 il ve 850 ilçemizde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığı ile ilköğretim ve lisede okuyan dar gelirli ailelerimizin çocuklarının önlük, ayakkabı, çanta, kırtasiye, defter gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Başvurular, ilgili il veya ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılmaktadır.
- **Özürlü öğrencilerin ücretsiz taşınması:** Bu yardım programı; özürlü öğrencilerin ücretsiz olarak okullarına daha kolay erişimlerinin sağlanmasını, okula gitme oranlarının artırılmasını, eğitim ve öğretimin teşvik edilmesini, sonuç itibariyle özürlü bireylerin eğitilerek sosyal hayatı her safhasında kendilerine yer bulabilmelerini hedeflemektedir. Başvurular, ilgili il veya ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılmaktadır.
- **Muhtelif sosyal yardımlar:** Yukarıdaki sınıflandırmaların dışında, vakıflar kendi önceliklerine ve vatandaştan gelen taleplere göre farklı yardımlar yapabilmektedirler.
- **İstihdam yardımları:** Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın toplumsal ihtiyaçları karşılanarak toplumla bütünleşmeleri ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, sürdürülebilir faaliyetlere yönelik gelir getirici projelere destek verilmektedir. Bu alanda vakıflar,

9 Bu başlık altındaki bilgiler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü 2007 yılı faaliyet raporundan edinilmiştir. Bu yardımlara başvurma ve yardımların temini ile ilgili olarak muhtarlara danışma ve muhtarların bu konuda yönlendirme yapması yaygın bir pratiktir. Ancak, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından dağıtılan bu yardımlara erişimin muhtarlar aracılığıyla gerçekleşmesi, aynı zamanda birçok pratik sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, başvuruların SYDV'lere yapılması tavsiye edilir.

vatandaşlardan gelecek taleplere göre gelir getirici projelere destek sağlamak, işsizlerin istihdamını sağlamak amaçlı eğitimler vermekte, sosyal hizmet projelerine destek sunmakta, Sertifikalı Tarım İşçileri projesi dâhilinde eğitim vermekte ve el sanatları kursları sunmaktadır. Başvurular, ilgili il veya ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılmaktadır.

7. ADLİ YARDIM¹⁰

TANIMI

Avukatlık ücretini ve yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanların, avukatlık hizmetlerinden yararlanması için yapılan yardımdır.

KİMLER FAYDALANABİLİR?

Avukatlık ücretlerini ve diğer yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanlar, bu durumlarını kanıtlamak kaydıyla, adli yardım hizmetinden yararlanabilirler. Ancak, sonunda maddi bir gelir elde edilmesi halinde, kişi avukata ödenen para ile kazanılmış olan maddi gelirin yüzde 5'ini baroya ödemekle yükümlüdür.

BAŞVURU İÇİN GEREKLİ BELGELER

- Başvuru formu;
- Muhtardan alınacak fakirlik belgesi;
- Muhtardan alınacak ikametgâh belgesi;
- Nüfus cüzdan fotokopisi;
- Dava için gerekli belgelerin fotokopisi.

BAŞVURU PROSEDÜRÜ

Adli yardım istemi, hizmetin görüleceği yerdeki adli yardım bürosuna ve temsilciliklerine yapılır. Adli yardım bürosu ve temsilcilikleri, istem sahibinden gerekli bilgi ve belgeleri ister, istemin haklılığı konusunda uygun bulacağı araştırmayı yapar ve karar verir. Bu araştırmada, kamu ve özel kurum ve kuruluşları, adli yardım bürosuna ve temsilciliklerine yardımcı olurlar. İstem sahibinden, işin sonunda maddi bir yarar elde etmesi halinde, avukata ödenen para ile elde edilecek maddi yararın yüzde 5'ini baroya ödeyeceğine; adli yardım isteminin haksız olduğunun sonradan anlaşılması halinde, görevlendirilen avukata ödenen ücretin iki katı ve yapılmış masrafları yasal faizleri ile geri vereceğine ilişkin taahhütname alınır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi için, bu mahkemenin kendi adli yardım kuralları uygulanır.

NEREYE BAŞVURULUR?

Adli yardım istemi, hizmetin görüleceği yerdeki adli yardım bürosuna ve temsilciliklerine yapılır.

B. ZORUNLU GÖÇ MAĞDURLARINA YÖNELİK YASA VE HİZMETLER

1. KDRP¹¹

KİMLER FAYDALANABİLİR?

KDRP'ye dâhil olabilmek için zorunlu göçe maruz kalarak köyünden ayrılmış ve tekrar köyüne dönmek istiyor olmak yeterlidir. Başka hiçbir kıstas aranmamaktadır.

UYGULAMA İLKELERİ

- Aradan geçen süre içerisinde kesintiye uğramış olan kırsal yaşamın yeniden kurulması ve canlı tutulması da dâhil olmak üzere, geri dönüş yapılan yerlerde sürdürülebilir yaşam koşullarının sağlanması amaçlanmaktadır.
- Geri dönüşlerde isteğe bağlılık ve gönüllülük esas alınacak ve geri dönüşler herhangi bir izne tabi tutulmayacaktır.
- Geri dönüşler kapsamında geçici köy korucularıyla ilgili şikâyetler ve mayınların oluşturduğu sorunlar öncelikle ele alınacaktır.

¹⁰ Bu başlık altındaki bilgiler http://www.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/yonetmelikler/adli_yardim.aspx adresinden derlenmiştir.

¹¹ Bu başlık altındaki bilgiler <http://www.undp.org.tr/demGovDocs/STRATEGYPAPERTR.doc> adresinden derlenmiştir.

KÖYE DÖNÜŞ SÜRECİ

Geri dönmek isteyenler, dönmek istedikleri yerin en büyük mülki idare amirine bilgi vererek, geri dönebileceklerdir. Bu bağlamda dönülebilecek yerlerin güvenliğine ilişkin konular, valilikler tarafından ilgili birimlerle koordine edilecektir.

KDRP YARDIMLARI

Yapılan yardımlar insanların ihtiyaçları ile doğru orantılı olarak belirlenmektedir (barınma ihtiyacı olana inşaat malzemesi, hayvancılık yapmak isteyene hayvan sağlanması vb.). Çeşitli altyapı çalışmaları ve aynı yardımların yanında nakdi yardımlar da yapılmaktadır.

KDRP YARDIMLARI İÇİN ŞARTLAR

KDRP kapsamında yardım yapılması, yerleşime açılacak yerlerin nüfusunun 150 kişiden veya 30 haneden fazla olması koşuluna bağlı olacaktır.

PROJE KAPSAMINDAKİ İLLER

Proje kapsamında yer alan 14 il; Bingöl, Hakkâri, Tunceli, Bitlis, Van, Muş, Elazığ, Adıyaman, Ağrı, Diyarbakır, Batman, Siirt, Mardin ve Şırnak'tır.

NEREYE BAŞVURULUR?

Geri dönmek isteyenler dönmek istedikleri yerin en büyük mülki idare amirine (kaymakam veya vali) başvurabilirler.

2. TAZMİNAT YASASI (5233 SAYILI TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI HAKKINDA KANUN)¹²

KİMLER FAYDALANABİLİR?

Terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişileri faydalanabilirler.

KARŞILANABİLECEK ZARARLAR

- Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar;
- Yaralanma, sakatlanma ve ölüm hâllerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri;
- Terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin mal varlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddî zararlar bu yasa ile karşılanır.

BAŞVURU PROSEDÜRÜ

Zarar görenin veya mirasçılarının veya yetkili temsilcilerinin zarar konusu olayın öğrenilmesinden itibaren altmış gün içinde ve olayın meydana gelmesinden itibaren bir yıl içinde ilgili valiliğe veya kaymakamlığa başvurmaları durumunda gerekli işlemlere başlanır. Bu sürelerden sonra yapılacak başvurular kabul edilmez. (Not: Bu madde, yasanın yürürlüğe girdiği 27 Temmuz 2004 tarihinden sonra gerçekleşen zararlar için geçerlidir.)

19.7.1987 tarihi ile kanunun yürürlüğe girdiği 27 Temmuz 2004 tarihi arasında gerçekleşen eylemler veya bu süre içinde terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören gerçek kişiler ile tüzel kişiler de başvuruda bulunabilirler.¹³

BAŞVURU İÇİN GEREKLİ BELGELER

- Başvuru dilekçesi (Zarar görenin veya mirasçılarının adı, soyadı, ikametgâh adresi, zararın tutarı, gerçekleşme şekli ile gerçekleştiği yer ve tarih belirtilir).
- Başvuru sahibi, başvuru dilekçesi ile birlikte olayın meydana gelişini açıklayan ve zararın tespit ve ölçümünde dikkate alınabilecek her türlü bilgi ve belgeyi komisyona sunar.

¹² Bu başlık altındaki bilgiler <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5233.html> adresinden derlenmiştir.

¹³ Meclis aksi yönde bir karar almadığı takdirde, zorunlu göç mağdurları açısından yasaya başvuru süresi 31 Mayıs 2008'de dolmuştur. Ancak, meclis kararıyla başvuru süresinin yeniden uzatılması olasılığı göz önünde bulundurularak yasaya ilgili detayların bu kılavuza dâhil edilmesi yerinde görülmüştür

ÖDEMELER

Yaralanma, sakatlanma ve ölüm hâllerinde, (7000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunan miktarın;

- Yaralananlara, altı katı tutarını geçmemek üzere, onda birinin doktor veya sağlık kurulu raporu ile belirlenen iş ve güce engel olma süresi ile çarpımı sonucunda belirlenecek tutarda;
- Çalışma gücü kaybı derece ve oranları için belirlenen katı tutarında;
- Ölenlerin mirasçılarına elli katı tutarında nakit ödeme yapılır.
- Nakdi ödemeler hak sahibi veya sahiplerinin banka hesaplarına yapılır.

NEREYE BAŞVURULUR?

Kişiler ilgili valiliğe ya da kaymakamlığa başvurarak Tazminat Yasası'ndan faydalanabilirler.

EK 2: Zorunlu Göç Mağdurlarına Yönelik Hizmet ve Destek Veren Sivil Toplum Örgütleri, Kamu Kurumları ve Baroların İrtibat Bilgileri

Bu ekte, Ek 1’de yer alan ve zorunlu göç mağdurlarının başvurma hakkına sahip oldukları sosyal yardım, kamu hizmetleri ve yasal haklara erişim için gerekli asgari irtibat bilgileri yer almaktadır. Aşağıda yer alan liste, zorunlu göç mağdurlarının söz konusu yardım, hizmet ve haklara erişimini sağlamakla yükümlü kamu kurumlarının ve mağdurlara bu süreçte gönüllü yardım ve destek veren sivil toplum kuruluşları ile baroların irtibat bilgilerini kapsamaktadır. Listenin oluşturulmasında kaçınılmaz olarak bir ‘eleme’ yapılması zorunlu olmuştur. Bu nedenle, bu liste kapsayıcı bir metin olmak yerine, bir başlangıç metni olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla, aşağıda yer alan irtibat bilgileri, kullanıcılar tarafından kendilerinin gerekli gördüğü şekilde genişletilmeli, güncellenmeli ve yerleştirilmelidir.

Aşağıda irtibat bilgileri yer alan kamu kurumlarının seçiminde, 2002 senesine dek Olağanüstü Hal (OHAL) rejimine tabi olan ve bu çerçevede zorunlu göçün yoğun olarak yaşandığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde yer alan 14 ille beraber Norveç Mülteci Konseyi’nin (Norwegian Refugee Council - NRC) kurduğu Ülke İçinde Yerinden edilme İzleme Merkezi’nce (Internal Displacement Monitoring Centre - IDMC) tespit edilen¹, yerinden edilmiş nüfusun yoğun bulunduğu iller birlikte gözetilmiştir. Sivil toplum örgütlerinde ise, insan hakları alanında çalışan ulusal örgütler ile doğrudan veya dolaylı olarak zorunlu göç mağdurlarına yönelik hizmet ve destek veren, kadın hakları ve göç konularında çalışan ulusal ve yerel örgütler seçilmiştir. Daha önce belirtildiği gibi, bu liste kapsayıcı değil, asgari bir metin olarak değerlendirilmelidir.

A. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD)

İHD, Türkiye’de 1985’den beri faaliyet göstermekte olan hükümet dışı, gönüllü bir kuruluştur. OHAL rejimine tabi olan 14 ili de kapsayacak şekilde Türkiye’nin çeşitli illerinde şubeleri bulunmaktadır. Derneğin tek ve belirli amacı, “insan hak ve özgürlükleri” konusunda çalışmalar yapmaktır. Dernek, ülkedeki insan hakları ile ilgili uygulamaları araştırmakta, saptamakta, kişilere, kamuoyuna ve ilgili mercilere duyurmaktadır.

Adana Tel: (0322) 351 20 66 Faks: (0322) 351 20 66	Adıyaman Tel: (0416) 213 82 09 Faks: (0416) 213 82 09	Ağrı Tel: (0472) 216 35 25	Ankara Tel: (0312) 433 00 77 Faks: (0312) 433 00 77	Batman Tel: (0488) 214 96 55 Faks: (0488) 214 96 55
Bingöl Tel: (0426) 215 00 44 Faks: (0426) 215 00 44	Bursa Tel: (0224) 221 00 02 Faks: (0224) 221 00 02	Diyarbakır Tel: (0412) 223 30 33 Faks: (0412) 223 57 37	Elazığ Tel: (0424) 233 69 88 Faks: (0424) 233 69 88	Hakkâri Tel: (0438) 211 88 97 Faks: (0438) 211 88 97
İstanbul Tel: (0212) 244 44 23 Faks: (0212) 251 35 26	İzmir Tel: (0232) 445 41 68 Faks: (232) 445 41 68	Malatya Tel: (0422) 324 18 66 Faks: (0422) 324 18 66	Mardin Tel: (0482) 212 65 60 Faks: (0482) 212 65 60	Mersin Tel: (0324) 238 32 21 Faks: (0324) 238 32 21
Muş Tel: (0436) 212 80 56 Faks: (0436) 212 80 56	Siirt Tel: (0484) 224 57 41 Faks: (0484) 224 57 41	Tunceli Tel: (0533) 812 59 80 Faks:	Van Tel: (0432) 212 14 03 Faks: (0432) 212 14 03	

1 Bkz. <http://www.internal-displacement.org>.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI (TİHV)

TİHV, 1990 yılında İHD'nin tüzüğüne dayanılarak kurulmuştur. Yönetim merkezi Ankara'da bulunan vakfın İstanbul, İzmir, Adana ve Diyarbakır'da temsilcilikleri bulunmaktadır. Vakıf, uluslararası insan hakları belgelerinde ve iç hukukta tanımlanan tüm insan hak ve özgürlükleri ile ilgili araştırma, eğitim, sağlık birimleri kurmakta, işletmekte ve işletmektedir.

Adana

Tel: (0322) 457 65 99
Faks: (0322) 458 85 66

Ankara

Tel: (0312) 310 66 36
Faks: (0312) 310 64 63

Diyarbakır

Tel: (0412) 228 26 61
Faks: (0412) 228 24 76

İstanbul

Tel: (0212) 249 30 92
Faks: (0212) 251 71 29

İzmir

Tel: (0232) 463 46 46
Faks: (0232) 463 91 47

İNSAN HAKLARI VE MAZLUMLAR İÇİN DAYANIŞMA MERKEZİ (MAZLUMDER)

MAZLUMDER, 1990 yılında devletten ve siyasi parti ve gruplardan bağımsız çalışan, Türkiye içinde ve dışında insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesini amaçlayan bir insan hakları örgütü olarak kuruldu. Genel Merkezi Ankara'da bulunan dernek, mazlum ve mağdurlarla dayanışmak için her türlü maddi ve hukuki yardımda bulunmaktadır.

Ağrı

Tel: (0472) 216 07 10
Faks: (0472) 215 37 78

Ankara

Tel: (0312) 435 77 95
Faks: (0312) 435 77 98

Batman

Tel: (0488) 213 60 20
Faks: (0488) 213 70 50

Bursa

Tel: (0224) 221 48 56
Faks: (0224) 221 48 56

Diyarbakır

Tel: (0412) 228 42 04
Faks: (0412) 228 42 14

İstanbul

Tel: (0212) 526 24 38 – 39
Faks: (0212) 526 24 41

İzmir

Tel: (0232) 484 06 41
Faks: (0232) 484 06 41

Malatya

Tel: (0422) 323 05 93
Faks: (0422) 326 19 23

Van

Tel: (0432) 214 88 41
Faks: (0432) 214 88 41

GÖÇ EDENLER SOSYAL YARDIMLAŞMA VE KÜLTÜR DERNEĞİ (GÖÇ-DER)

Göç-Der, genelde göç, özelde zorunlu göçe tabi tutulan insan kitlelerinin arasında etkin bir sosyal dayanışma geliştirmek ve göç mağdurlarının insanca bir yaşama yönelik taleplerini duyurmak amacıyla, 1997 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda Mersin'de Akdeniz Göç-Der, İzmir'de Ege Göç-Der, Adana Göç-Der, Diyarbakır Göç-Der, Van Göç-Der, Batman Göç-Der ve Hakkâri Göç-Der kurulmuştur. Bu dernekler "Göç Platformu" adıyla çalışmalarını sürdürmektedirler.

Adana

Tel: (0322) 251 17 93
Faks: (0322) 251 17 93

Batman

Tel: (0488) 213 97 95
Faks: (0488) 213 97 95

Diyarbakır

Tel: (0412) 224 52 64
Faks: (0412) 224 52 64

Hakkâri

Tel: (0535) 594 00 19
Faks: (0438) 211 06 76

İstanbul

Tel: (0212) 635 61 22
Faks: (0212) 635 61 22

İzmir

Tel: (0232) 441 38 57
Faks: (0232) 441 38 47

Mersin

Tel: (0324) 239 38 18
Faks: (0324) 239 38 19

Van

Tel: (0432) 215 64 71
Faks: (0432) 215 64 71

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ - GÖÇ ÇALIŞMALARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Çalışmalarına 2002 yılında başlayan Merkezin başlıca amacı, somut verilere dayalı gerçekçi göç politikaları oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

İstanbul

Tel: (0212) 311 64 66
Faks: (0212) 216 84 36

BAŞAK KÜLTÜR VE SANAT VAKFI (BSV)

2003 yılında kurulan Başak Kültür ve Sanat Vakfı'nın amacı, yoksul, yoksun ve risk altında bulunan zorunlu göç mağduru çocuk ve gençlerin sanatsal yeteneklerini açığa çıkartmak, teşvik etmek, desteklemek, geliştirmek, kişilik gelişimlerinin önündeki engelleri aşmaları sağlayarak, gençleri toplum yararına sağlıklı bireyler olarak üretime yönlendirmek, kendi kendilerine yeterli hale getirmelerini sağlamak, problemlerle baş etme yetilerini geliştirmektir. Vakfın hedef kitleleri: a)Yoksul, yoksun çocuk ve gençler, b)zorunlu göçle yer değiştirmiş, eğitimlerini yarıda bırakmış, çalışan çocuk ve gençler c) zorunlu göçle geldikleri yerde sosyal ve kültürel olarak marjinalleşen/ötekileştirilen çocuk ve gençler, d) risk altında bulunan (aile içi şiddet, madde bağımlılığı, evden kaçma, davranış bozukluğu vb.) çocuk ve gençler e) kadınlar

İstanbul

Tel: (216) 420 49 68
Faks: (216) 540 24 62

ULAŞILABİLİR YAŞAM DERNEĞİ (UYD)

UYD, yoksullaşan insan topluluklarının, etkin katılımları ile öznel sorunlarına yönelik çözüm geliştirebilme olanaklarını teşvik etmektedir. Çalışmalarında “Toplum Temelli Gelişim ve Rehabilitasyon” yöntemini kullanmaktadır. Bu yöntem aracılığı ile grupları etkin, katılımcı ve uygulayıcı hale getirmeyi hedeflemektedir.

İstanbul

Tel: (0212) 243 99 80-81

Faks: (0212) 243 98 25

DİYARBAKIR BELEDİYESİ KADIN SORUNLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (DİKASUM)

Diyarbakır’da yaşayan kadınların, sosyal, psikolojik, hukuksal ve ekonomik sorunlarını araştırmak, incelemek ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapmak üzere kurulan kuruluş; kadınların katılımcı, üretken, kendi kendine yeter hale gelmesi için çaba harcamaktadır.

Diyarbakır

Tel: (0412) 228 56 84

Faks: (0412) 228 56 84

DİYARBAKIR YENİŞEHİR BELEDİYESİ KADIN EĞİTİM VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK MERKEZİ (EPİDEM)

Diyarbakır Yenişehir Belediyesi ve SELİS Kadın Danışmanlık Merkezi’nin ortak girişimiyle kurulan EPİDEM, Diyarbakır genelinde 15 yaş üzeri kadınlara eğitim ve psikolojik danışmanlık hizmeti vermektedir. Bireysel terapi ağırlıklı eğitim ve danışmanlık hizmeti uygulayan merkez, özellikle göç almış, yoksul mahallelerde kadın sorunlarının tespitine yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Diyarbakır

Tel: (0412) 223 51 20

Faks: (0412) 223 51 20

KADIN MERKEZİ (KAMER)

“Kültür ve geleneklerin kadın ve çocuklara zarar veren uygulamalarını tespit etmek, bu uygulamaların insan haklarına uygun alternatiflerini geliştirmek ve uygulanabilir olmasını sağlamak için yöntemler geliştirmek” için çalışmalar yapmaktadır.

Adıyaman

Tel: (0416) 213 42 21

Ağrı

Tel: (0472) 215 1015

Batman

Tel: (0488) 213 96 77

Faks: (0488) 214 73 49

Bingöl

Tel: (0426) 214 50 01

Bitlis

Tel: (0434) 226 15 20

Diyarbakır

Tel: (0412) 224 32 45

Faks: (0412) 224 23 19

Elazığ

Tel: (0424) 218 93 59

Hakkâri

Tel: (0438) 211 00 07

Malatya

Tel: (0422) 324 05 67

Mardin

Tel: (0482) 212 23 53

Muş

Tel: (0436) 212 33 14

Siirt

Tel: (0484) 224 34 94

Şırnak

Tel: (0486) 216 50 70

Tunceli

Tel: (0428) 212 44 31

Van

Tel: (0432) 212 16 65

SELİS KADIN DANIŞMANLIK MERKEZİ

Diyarbakır’da 3 Nisan 2002 tarihinde faaliyetlerine başlayan SELİS Kadın Merkezi, kadını sosyal, kültürel ve ekonomik alanda geliştirmeyi ve eğitmeyi amaçlamaktadır.

Diyarbakır

Tel: (0412) 224 77 28

SOSYAL POLİTİKA FORUMU (SPF)

SPF, sosyal politika alanında bilimsel araştırmaları teşvik etmek ve politika süreçlerine katkıda bulunmak amacıyla, Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur. Forum’un sosyal politika konularına yaklaşımı, vatandaşlık haklarını merkez almaktadır.

İstanbul

Tel: (0212) 359 75 63 - 64

Faks: (0212) 287 17 28

TOPLUM VE HUKUK ARAŞTIRMALARI VAKFI (TOHAV)

Genel merkezi İstanbul'da bulunan TOHAV, 1994 yılında, bir grup avukat tarafından demokrasi ve evrensel hukuk ilkeleri temelinde hükümet dışı, tarafsız bir sivil toplum örgütü olarak kurulmuştur. Vakıf, İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Batman, Van, Malatya barolarına bağlı avukatlardan oluşmaktadır. TOHAV, çalışmalarını üye ve gönüllü hukukçular ve işkence rehabilitasyon alanında çalışan hekimler aracılığıyla yürütmektedir.

İstanbul

Tel: (0212) 293 47 70 - 71

Faks: (0212) 293 47 72

VAN KADIN DERNEĞİ (VAKAD)

Kadınların ekonomik sosyal, bireysel, kültürel, toplumsal ve politik anlamda güçlenmelerine katkıda bulunmayı hedefleyen dernek, kadınların kent yönetiminde söz sahibi olması, kent olanaklarından yararlanması ve kadınların kentlilik bilincini geliştirmek gibi sosyal açıdan kadınlar için büyük önem teşkil eden noktalara dikkat çekmektedir. Ayrıca VAKAD kadın derneklerinin bulunmadığı diğer illerde de dernek kurma çalışmalarına yardımcı olmaktadır.

Van

Tel: (0432) 214 90 15

Faks: (0432) 216 79 02

ÇOCUKLAR AYNI ÇATININ ALTINDA DERNEĞİ (ÇA-ÇA)

ÇA-ÇA, 2003 yılında, Diyarbakır'da, çocuk temel hak ve özgürlüklerinin koşulsuzca uygulanması ve bütün çocukların eğitim, sağlık gibi tüm sosyal hizmetlerden eşit haklarla yararlanmasına yönelik çalışmalar yapan bir sivil toplum örgütü olarak kurulmuştur.

Diyarbakır

Tel: (0412) 223 91 53

B. KAMU KURUMLARI

Bu bölümde, 2002 senesine dek OHAL ile yönetilen ve zorunlu göçün yoğun olarak yaşandığı Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde yer alan 14 ille beraber yerinden edilmiş nüfusun yoğun bulunduğu illerin kamu kurumlarına ait irtibat bilgileri bulunmaktadır. Bu illerden eski OHAL bölgesinde olanlar, aynı zamanda köylerine geri dönmek isteyen yerinden edilmiş kişilere devlet tarafından aynı yardım sağlandığı KDRP'nin yürürlükte olduğu illerdir.

VALİLİKLER:

Adana

Vali İlhan Atış

Tel: (0322) 458 83 27

Faks: (0322) 458 83 51

E-posta: adana@adana.gov.tr

Adıyaman

Vali Halil Işık

Tel: (0 416) 216 69 69

Faks: (0 416) 216 69 69

E-posta: valiliko2@adiyaman.gov.tr

Ağrı

Vali Mehmet Çetin

Tel: (0 472) 215 10 01

Faks: (0 472) 215 13 92

E-posta: agri@icisleri.gov.tr

Ankara

Vali İ. Kemal Önal

Tel: (0312) 306 66 66

Faks: (0312) 324 27 23

E-posta: bilgi@ankara.gov.tr

Antalya

Vali Alaaddin Yüksel

Tel: (0242) 243 97 91

Faks: (0242) 241 08 79

E-posta: antalya@antalya.gov.tr

Batman

Vali Dr.Recep Kızılcık

Tel: (0488) 213 10 01

Faks: (0488) 213 51 13

E-posta: ozelkalem@batman.gov.tr

Bingöl

Vali İrfan Balkanlıoğlu

Tel: (0426) 213 10 02

E-posta: irfanbalkanlioglu@hotmail.com

Bitlis

Vali Mevlüt Atbaş

Tel: (0434) 226 56 02-03

Fax: 0434 2265010

E-posta: bitlis@gov.tr

Bursa

Vali Nihat Canpolat

Tel: (0224) 273 50 00

Faks: (0224) 256 77 00

E-posta: info@bursa.gov.tr

Diyarbakır

Vali Hüseyin Avni Mutlu

Tel: (0412) 224 88 44

Faks: (0412) 228 05 75

E-posta: diyar@diyarbakir.gov.tr

Elazığ

Vali Muammer Muşmal

Tel: (0424) 212 44 70 (4 Hat)

Fax: 0(424) 237 58 58

E-posta: elazigvalisi@elazig.gov.tr

Hakkâri

Vali Ayhan Nasuhbeyoğlu

Tel: (0438) 211 60 10

Faks: (0366) 211 26 22

E-posta: hakkari@icisleri.gov.tr

İstanbul

Vali Muammer Güler

Tel: (0212) 514 17 50

Faks: (0212) 526 08 81

E-posta: bimer@istanbul.gov.tr

İzmir

Vali Mustafa Cahit Kıraç

Tel: (0232) 455 82 82

Faks: (0232) 441 91 83

E-posta: izmir@izmir.gov.tr

Malatya

Vali H. İbrahim Daşöz

Tel: (0422) 324 22 66

Faks: (0422) 324 13 80

E-posta: 44ozelkalem@malatya.gov.tr

Manisa

Vali Celalettin Güvenç
Tel: (0236) 231 37 27
Faks: (0236) 231 37 26
E-posta: 45yaziisleri@icisleri.gov.tr

Muş

Vali İbrahim Özçimen
Tel: (0436) 212 44 78
Faks: 80436) 212 09 46
E-posta: mus@icisleri.gov.tr

Tunceli

Vali Mustafa Yaman
Tel: (0428) 213 33 02-03
Faks: (0428) 213 33 10
E-posta: tunceli@icisleri.gov.tr

BELEDİYE BAŞKANLIKLARI:**Adana**

Belediye Başkanı Aytaç Durak
Tel: (0322) 454 19 11
Faks: (0322) 454 37 87
E-posta: adana@adana-bld.gov.tr

Ankara

Belediye Başkanı Melih Gökçek
Tel: (0312) 419 01 01
Faks: (0312) 384 09 64
E-posta: mgokcek@ankara-bel.gov.tr

Bingöl

Belediye Başkanı Hacı Ketenalp
Tel: (0426) 213 45 06
Faks: (0426) 213 11 24
E-posta: bekirservet@hotmail.com

Diyarbakır

Belediye Başkanı Osman Baydemir
Tel: (0412) 228 33 24
Faks: 2244173
E-posta: baskan@diyarbakir.bel.tr

İstanbul

Belediye Başkanı Kadir Topbaş
Tel: (0212) 449 40 00
Faks: (0212) 455 27 00
E-posta: baksan@ibb.gov.tr

Manisa

Belediye Başkanı Bülent Kar
Tel: (0236) 231 45 80
Faks: (0236) 3341517
E-posta: baskan@manisa.bel.tr

Muş

Belediye Başkanı Necmettin Dede
Tel: (0436) 212 10 15
Faks: (0436) 212 54 15
E-posta: alevim49@hotmail.com

Tunceli

Belediye Başkanı Songül Erol Abdil
Tel: (0428) 212 13 27
(0428) 212 17 63
Faks: (0428) 212 10 17
E-posta: setxan-ma@hotmail.com

Mardin

Vali Mehmet Kılıçlar
Tel: (0482) 212 10 06
Faks: (0482) 212 32 32
E-posta: mehmet.kiliclar@icisleri.gov.tr

Siirt

Vali Necati Şentürk
Tel: (0484) 223 10 01
(0484) 223 46 64
Faks: 2235450
E-posta: siirt@siirt.gov.tr

Van

Vali Özdemir Çakacak
Tel: (0432) 214 96 35
Faks: (0432) 216 86 15
E-posta: ozdemircakacak@van.gov.tr

Mersin

Vali Hüseyin Aksoy
Tel: (0324) 231 11 55
Faks: (0324) 232 09 65
E-posta: valilik@mersin.gov.tr

Şırnak

Vali Ali Yerlikaya
Tel: (0486) 216 10 01
Faks: (0486) 2161188
E-posta: sirnakvaliligibasin@gmail.com

Adıyaman

Belediye Başkanı
Necip Büyüksan
Tel: (0416) 216 17 20-21
Faks: (0416) 216 10 27
E-posta: baskan@adiyaman.bel.tr

Antalya

Belediye Başkanı Menderes Türel
Tel: (0242) 249 50 00
Fax: (0242) 249 50 15
E-posta: bim@antalya.bel.tr

Bitlis

Belediye Başkanı Cevdet Özdemir
Tel: (0434) 226 59 00-01-11
Faks: (0434) 226 59 12
E-posta: bitlisbelediyesi@bitlisim.com

Elazığ

Belediye Başkanı
Süleyman Selmanoğlu
Tel: (0424) 218 10 05
E-posta: baskan@elazig.bel.tr

İzmir

Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu
Tel: (0232) 293 12 00
Faks: (0232) 446 48 18
E-posta: bilgiislem@izmir.bel.tr

Mardin

Belediye Başkanı Metin Pamukçu
Tel: (0482) 212 10 49
Faks: (0482) 212 21 36
E-posta: metinpamukcu@
mardinbelediyesi.com

Siirt

Belediye Başkanı Mervan Gül
Tel: (0484) 223 22 60
Faks: (0484) 223 23 75
E-posta: solmaz001@mynet.com

Van

Belediye Başkanı Burhan Yenigün
Tel: (0432) 216 73 41
(0432) 216 20 08
E-posta: vanbelediyesi@van-bld.gov.tr

Ağrı

Belediye Başkanı Ekrem Aktaş
Tel: (0472) 215 10 23
Faks: (0416) 215 26 02
E-posta: agribelediyesi62@mynet.com

Batman

Belediye Başkanı
Hüseyin Kalkan
Tel: (0488) 213 27 59
Faks: (0488) 213 90 70
E-posta: baskan@batman-bld.gov.tr

Bursa

Belediye Başkanı Hikmet Şahin
Tel: (0224) 234 40 00
Faks: (0224) 225 18 16
E-posta: kbs@bursa-bld.gov.tr

Hakkâri

Belediye Başkanı Kazım Kurt
Tel: (0438) 211 61 81
Faks: (0438) 211 24 73
E-posta: hkrbelediye1@ttnet.net.tr

Malatya

Belediye Başkanı Hüseyin Cemal Akın
Tel: (0422) 326 57 70
Faks: (0422) 323 29 50
E-posta:
info@malatya-bel.gov.tr

Mersin

Belediye Başkanı Macit Özcan
Tel: (0324) 231 88 80
Faks: (0324) 238 16 43
E-posta: info@mersin.bel.tr

Şırnak

Belediye Başkanı Ahmet Ertak
Tel: (0486) 216 10 05
E-posta: ahmet.ertak@mynet.com

SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMLARI (SHÇEK):

Adana

Tel: (0322) 458 84 24
Faks: (0322) 458 84 23
E-posta: adana@shcek.gov.tr

Adıyaman

Tel: (0416) 216 10 82
Faks: (0416) 216 76 93
E-posta: adiyaman@shcek.gov.tr

Ağrı

Tel: (0472) 215 24 99
Faks: (0472) 215 24 99
E-posta: agri@shcek.gov.tr

Ankara

Tel: (0312) 418 66 62
Faks: (0312) 425 96 04
E-posta: ankara@shcek.gov.tr

Antalya

Tel: (0242) 248 77 54
Faks: (0242) 243 44 77
E-posta: antalya@shcek.gov.tr

Batman

Tel: (0488) 214 27 42
Faks: (0488) 214 66 22
E-posta: batman@shcek.gov.tr

Bingöl

Tel: (0426) 213 15 40
Faks: (0426) 213 49 80
E-posta: bingol@shcek.gov.tr

Bitlis

Tel: (0434) 226 53 07
Faks: (0434) 226 53 06
E-posta: bitlis@shcek.gov.tr

Bursa

Tel: (0224) 223 23 29
Faks: (0224) 223 14 18
E-posta: bursa@shcek.gov.tr

Diyarbakır

Tel: (0412) 224 28 26
Faks: (0412) 224 35 00
E-posta: diyarbakir@shcek.gov.tr

Elazığ

Tel: (0424) 218 15 73
Faks: (0424) 218 15 73
E-posta: elazig@shcek.gov.tr

Hakkâri

Tel: (0438) 211 99 19
Faks: (0438) 211 70 35
E-posta: hakkari@shcek.gov.tr

İstanbul

Tel: (0212) 522 36 97
Faks: (0212) 526 44 49
E-posta: istanbul@shcek.gov.tr

İzmir

Tel: (0232) 441 53 04
Faks: (232) 441 53 05
E-posta: izmir@shcek.gov.tr

Malatya

Tel: (0422) 238 20 40
Faks: (0422) 238 29 47
E-posta: malatya@shcek.gov.tr

Manisa

Tel: (0236) 231 10 01
Faks: (0236) 231 85 76
E-posta: manisa@shcek.gov.tr

Mardin

Tel: (0482) 212 44 79
Faks: (0482) 212 21 39
E-posta: mardin@shcek.gov.tr

Mersin

Tel: (0324) 231 12 55
Faks: (0324) 231 12 55
E-posta: mersin@shcek.gov.tr

Muş

Tel: (0436) 212 90 56
Faks: (0436) 212 65 55
E-posta: mus@shcek.gov.tr

Siirt

Tel: (0484) 224 66 49
Faks: (0484) 223 12 16
E-posta: siirt@shcek.gov.tr

Şırnak

Tel: (0486) 216 29 83
Faks: (0486) 216 29 83
E-posta: sirnak@shcek.gov.tr

Tunceli

Tel: (0428) 212 12 77
Faks: (0428) 212 20 67
E-posta: tunceli@shcek.gov.tr

Van

Tel: (0432) 212 11 38
Faks: (0432) 214 25 09
E-posta: van@shcek.gov.tr

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI (SYDV):

Adana

Tel: (0322) 458 84 12
Faks: (0322) 458 83 51

Adıyaman

Tel: (0416) 216 58 88
Faks: (0416) 216 58 88

Ağrı

Tel: (0472) 215 64 48
Faks: (0472) 215 91 33

Ankara

Tel: (0312) 309 88 05
Faks: (0312) 309 88 05

Antalya

Tel: (0242) 346 20 40
Faks: (0242) 346 02 82

Batman

Tel: (0488) 213 40 75
Faks: (0488) 213 51 13

Bingöl

Tel: (0426) 213 39 06
Faks: (0426) 213 26 93

Bitlis

Tel: (0434) 226 50 16
Faks: (0434) 226 50 10

Bursa

Tel: (0224) 271 07 77
Faks: (0224) 271 07 77

Diyarbakır

Tel: (0412) 233 98 11
Faks: (0412) 233 98 12

Elazığ

Tel: (0424) 212 26 19
Faks: (0424) 237 58 58

Hakkâri

Tel: (0438) 211 66 81
Faks: (0438) 211 60 82

İstanbul

Tel: (0212) 519 45 88
Faks: (0212) 513 48 18

İzmir

Tel: (0232) 445 36 57
Faks: (232) 445 22 77

Malatya

Tel: (0422) 323 79 80
Faks: (0422) 325 42 90

Manisa

Tel: (0236) 233 71 00
Faks: (0236) 233 10 46

Mardin

Tel: (0482) 212 27 94
Faks: (0482) 212 32 32

Mersin

Tel: (0324) 237 45 10
Faks: (0324) 237 45 10

Muş

Tel: (0436) 212 30 08
Faks: (0436) 212 60 50

Siirt

Tel: (0484) 224 28 50
Faks: (0484) 223 53 45

Şırnak

Tel: (0486) 216 36 67
Faks: (0486) 216 11 88

Tunceli

Tel: (0428) 213 31 22
Faks: (0428) 213 33 10

Van

Tel: (0432) 212 38 20
Faks: (0432) 215 86 36

TÜRKİYE İŞ KURUMU İL MÜDÜRLÜKLERİ

Adana

Tel: (0322) 321 15 95
Faks: (0322) 321 42 88
E-posta: adana@iskur.gov.tr

Ankara

Tel: (0312) 431 03 28
Faks: (0312) 431 03 40
E-posta: ankara@iskur.gov.tr

Bingöl

Tel: (0426) 213 11 20
Faks: (0426) 213 21 99
E-posta: bingol@iskur.gov.tr

Diyarbakır

Tel: (0412) 224 47 25
Faks: (0412) 224 27 87
E-posta: diyarbakir@iskur.gov.tr

İstanbul

Tel: (0212) 249 29 87
Faks: (0212) 249 08 61
E-posta: istanbul@iskur.gov.tr

Manisa

Tel: (0236) 231 16 20
Faks: (0236) 232 00 56
E-posta: manisa@iskur.gov.tr

Muş

Tel: (0436) 212 11 12
Faks: (0436) 212 05 34
E-posta: mus@iskur.gov.tr

Tunceli

Tel: (0428) 212 45 77
Faks: (0428) 212 45 51
E-posta: tunceli@iskur.gov.tr

Adıyaman

Tel: (0416) 216 11 55
Faks: (0416) 216 55 73
E-posta: adiyaman@iskur.gov.tr

Antalya

Tel: (0242) 229 40 22
Faks: (0242) 229 40 27
E-posta: antalya@iskur.gov.tr

Bitlis

Tel: (0434) 226 61 05
Faks: (0434) 226 61 07
E-posta: bitlis@iskur.gov.tr

Elazığ

Tel: (0424) 218 11 45
Faks: (0424) 218 72 49
E-posta: elazig@iskur.gov.tr

İzmir

Tel: (0232) 441 11 03
Faks: (232) 441 10 41
E-posta: izmir@iskur.gov.tr

Mardin

Tel: (0482) 212 21 16
Faks: (0482) 212 12 51
E-posta: mardin@iskur.gov.tr

Siirt

Tel: (0484) 223 17 56
Faks: (0484) 223 22 91
E-posta: siirt@iskur.gov.tr

Van

Tel: (0432) 216 16 37
Faks: (0432) 214 14 92
E-posta: van@iskur.gov.tr

Ağrı

Tel: (0472) 215 17 34
Faks: (0472) 215 12 63
E-posta: agri@iskur.gov.tr

Batman

Tel: (0488) 213 91 83
Faks: (0488) 213 70 90
E-posta: batman@iskur.gov.tr

Bursa

Tel: (0224) 225 15 15
Faks: (0224) 220 20 13
E-posta: bursa@iskur.gov.tr

Hakkâri

Tel: (0438) 211 61 15
Faks: (0438) 211 72 89
E-posta: hakkari@iskur.gov.tr

Malatya

Tel: (0422) 212 09 65
Faks: (0422) 212 09 64
E-posta: malatya@iskur.gov.tr

Mersin

Tel: (0324) 231 15 09
Faks: (0324) 231 66 92
E-posta: mersin@iskur.gov.tr

Şırnak

Tel: (0486) 216 19 67
Faks: (0486) 216 19 67
E-posta: sirnak@iskur.gov.tr

C. BAROLAR

Bu bölümde yine, 1984–1999 döneminde yaşanan silahlı çatışma ortamında zorunlu göçün yoğun olarak yaşandığı 14 ilin yanı sıra yerinden edilmiş nüfusun yoğun bulunduğu illerin barolarının irtibat bilgileri yer almaktadır.

Adana

Tel: (0322) 351 21 21
Faks: (0322) 359 44 26

Adıyaman

Tel: (0416) 216 13 51
Faks: (0416) 213 32 38

Ağrı

Tel: (472) 215 17 63
Faks: (472) 215 23 72

Ankara

Tel: (0312) 311 20 42
Faks: (0312) 309 22 37

Antalya

Tel: (0242) 238 61 55
Faks: (0242) 237 10 73

Batman

Tel: (0488) 213 95 52
Faks: (0488)

Bingöl

Tel: (0426) 213 42 41
Faks: (0426) 214 28 21

Bitlis

Tel: (0434) 226 37 22
Faks: (0434) 226 37 23

Bursa

Tel: (0224) 251 66 06
Faks: (0224) 25162 49

Diyarbakır

Tel: (0412) 224 44 41
Faks: (0412) 224 12 11

Elazığ

Tel: (0424) 218 19 71
Faks: (0424) 236 58 45

Hakkâri

Tel: (0438) 2116080
Faks: (0438) 2116080

İstanbul

Tel: (0212) 251 63 25
Faks: (0212) 293 89 60

İzmir

Tel: (0232) 463 00 14
Faks: (232) 463 66 74

Malatya

Tel: (0422) 321 12 27
Faks: (0422) 325 86 85

Manisa

Tel: (0236) 231 36 64
Faks: (0236) 231 36 64

Mardin

Tel: (0482) 213 60 43
Faks: (0482) 212 18 76

Mersin

Tel: (0324) 231 31 27
Faks: (0324) 238 29 59

Muş

Tel: (0436) 212 16 38
Faks: (0436) 212 11 59

Siirt

Tel: (0484) 224 31 60
Faks: (0484) 224 31 60

Şırnak

Tel: (0486) 216 63 83
Faks: (0486) 216 63 83

Tunceli

Tel: (0428) 2131623
Faks: (0428) 2131623

Van

Tel: (0432) 214 58 04
Faks: (0432) 214 58 04